KÖNYVJELZŐ
AZ ÚJ SZÓ MELLÉKLETE

2004. február 19., csütörtök 3. évfolyam, 2. szám

Virágok, könyvek, titkok és kitörések

Kedvenc helyem volt a bejárati ajtó előtti feljáró egyik lépcsőfoka. Nyári délutánokon, amikor már fordult a nap, és nem tűzött az ajtóba, oda ültem le a legtöbbször. Hátamat nekivetettem az erős sugárzástól felmelegedett házfalnak, felhúztam térdben behajlított lábamat, azt használtam könyvtartónak, arra fektettem hátlapjával a kinyitott könyvet, és olvastam késő délutántól sötétedésig. Hosszú órákat lehetett így olvasni. Örzsi néni szinte naponta szólt át a drótkerítés túloldaláról. „Előtted már megint ott a könyv, belőled biztos pap lesz" – mondta minden egyes alkalommal. Volt, amikor hozzátette: „ahelyett, hogy kimozdulnál, mennél szórakozni a többiek közé, a klubba". Az ifjúsági klubra gondolt. Nem tudhatta, hogy én mindennap kimozdultam, és sokkal, de sokkal messzebb jártam, mint az ifjúsági klub és környéke. Akkorra már világjáró lettem a könyvek révén. Fizikailag még nem tudtam, olvasással törtem ki a falusi létből.

Minden bizonnyal Éva is „ludas" abban, hogy elkezdtem bújni a könyveket. Ő pár évvel idősebb nálam, s bár ma már ritkábban találkozunk, kevesebbet beszélgetünk, alap- és középiskolás koromban, különösen nyáron ritka volt az olyan nap, hogy ne mentem volna át hozzá. Nyitott embernek ismertem meg, akitől megtanultam, hogy a világ nem ér véget a falu határával, s hogy nézzek azon túlra is. Ha könyvet vett, addig abba nem hagyta az olvasást, míg a végére nem ért. Hiába mentem, hiába próbáltam beszélni hozzá, legfeljebb rám szólt, hogy olvasok, nem látod, ne zavarj. Aztán rájött, hogyan lehet engem elhallgattatni, ha ilyenkor megered a beszélőkém. Leemelt egy könyvet a polcról, és a kezembe nyomta, mondván, foglald el magad. Volt is mit olvasni nála, mert gyakran vett könyvet. Néha oly módon, de azt nagy titokban kellett tartani, hogy a szalmakazalba vájt fészkekből összeszedte a tyúktojásokat, eladta Komáromban, s a kapott pénzen megvette a kinézett regényt. Volt is rengeteg könyve: az ő könyvespolcáról tanultam meg szeretni az Európa Zseb-

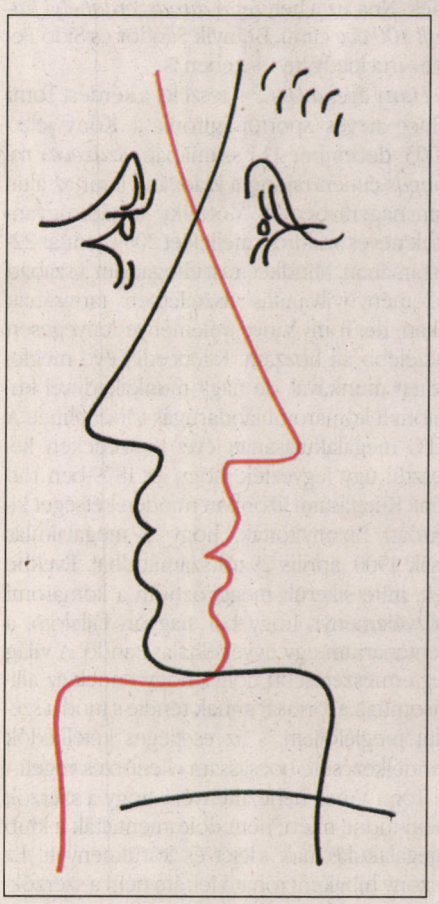

Kass János grafikája

könyvtár sorozat köteteit. De az is az ő könyvtárának köszönhető, illetve az ő „bűne", hogy gyerekkoromban nem ismertem meg Winnetout, Old Shatterhandet, Nyomkeresőt, Bőrharisnyát és hasonló egzotikus hősöket, mert nem indiános könyveket és nem a Delfin-sorozat darabjait olvastam, hanem pöttyös és csíkos könyveken nőttem fel – a Tűzpiros üveggömböt négyszer-ötször is elolvastam.

Mikor elkerültem Pozsonyba, már nekem is többkötetnyi könyvtáram volt. Szomszédunkból Pista bácsi, amíg élt, s én is otthon voltam, rendszeresen jött, s egy nyalábnyi könyvet válogatott a polcaimról. Ha tehette, éjjel-nappal olvasott. Donkanyart megjárt ember volt, ezért lett kedvenc könyve Örkény Lágerek népe című munkája. De Pista bácsi olvasott Camus-t is, Kafkát is, Vonnegutot is, Beckett-drámákat, Updike-regényeket is meg ilyeneket, bár néha megjegyezte, hogy „a te könyveidet nehezebb olvasni, mint azokat, amelyeket a könyvtárból kölcsönzök". De azért ki nem hagyta volna az Új Tükör című hetilap egyetlen számát se, s ha vittem ÉS-t, annak is örült. Én meg, ahogy megjöttem, szaladtam át hozzá az új dolgokkal. Örzsi néni meg megjegyezte, na, apánkat ma megint nem lehet majd ágyba küldeni.

Nem is emlékszem már a néni nevére, akit egyetemistaként ismertem meg, nyelvjárást gyűjtöttem nála, szövegmondó alanyom volt. Azt viszont a mai napig nem felejtettem el, hogy két dolgot szeretett mindenekelőtt: a virágot és a könyvet. A kertje tavasztól őszig tele volt virággal. Könyvek iránti szenvedélyéről talán csak nekem mert vallani. „Te tanult ember vagy, neked elmondom, szoktam ám én olvasni" – árulta el a titkát. Aztán kinyitott egy szekrényt, és az összehajtogatott ruhák mögül könyveket szedett elő. Mikor kiürült a szekrény, leült az asztalhoz, amely a kapura néző ablak előtt állt. Nem kis erővel kihúzta a fiókot. Öblös nagy fiók volt, amolyan régi, paraszti, amelyben korábban, a régi világban konyharuhába csavarva tartották a kemencekövön púposra sült házikenyeret. Ha ötven kötetet nem szedett ki belőle, akkor egyet se. Majd magyarázni kezdte: „Így, az ölembe húzom a fiókot, kinyitom benne a könyvet, aztán fél szemmel olvasok, fél szemmel a kaput lesem, nem jön-e valaki. Ha jön, csak betolom a fiókot a nyitott könyvvel, és magam elé húzom a varrókosarat a megkezdett kézimunkával." Elmesélte, azért ez a védekező magatartás, nehogy megszólják, mert faluhelyen hamar megkapja az ember, hogy bolond öregasszony, ahelyett, hogy kapálna, a szemét rongálja a betűkkel. A történelmi témájú regényeket szerette. Ki értette volna meg ezt a szenvedélyét?!

Voltunk még néhányan, akik olvastunk. Ki titokban. Ki kitörve.

Tallósi Béla

ÚJ KÖNYVEINK

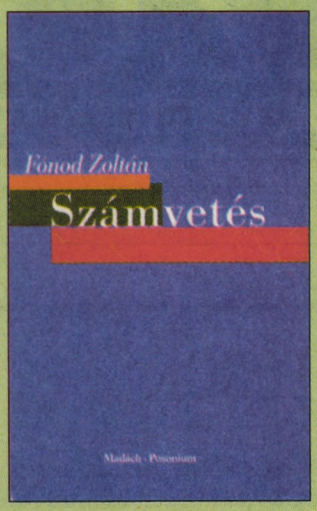

Fónod Zoltán
Számvetés
Madách-Posonium

A kötet az ismert irodalomtörténész legújabb tanulmányait és kritikáit adja közre. Az egyes írások összefoglaló és összefogó szempontjául az újabb kori (cseh)szlovákiai magyar irodalom és története szolgál. Kiemelten tárgyalja az 1945 utáni irodalom főbb alakjait és életművüket, az Irodalmi Szemle 45 éves mérlegét is megvonva.
Kötve, 248 old., 12,5x20,3 cm
egyezményes ára: 165 Sk

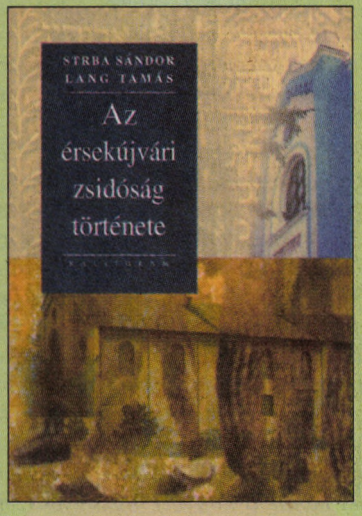

Strba Sándor — Lang Tamás
Az érsekújvári zsidóság története
Kalligram

A könyv az érsekújvári zsidóság életét mutatja be, a kezdetektől napjainkig, feltárva a zsidóságnak a városban betöltött hitéleti, művelődéstörténeti és egyéb szerepét. Átfogóan a holokausztot taglalja, a tények és visszaemlékezések tükrében. Hetven oldal képanyaggal.
Kötve, 432 old., 15,5x21 cm
bolti ár: 399 Sk **kedvezménnyel: 349 Sk**

AZ OLVASÓ KÉRDEZ

Tisztelt szerkesztőség,

nagy előszeretettel lapozgatom a Könyvjelző minden számát, merthogy nagyon érdekelnek a megjelent új művek, főleg a szűkebb pátriánk múltját és jelenét megörökítők. Érdeklődéssel követem az egyes írásokat, akár bírálóak, akár dicsérők. Ezek olvasása azért is élmény számomra, mert természetesen jómagam is alkotok véleményt egyes művekről, és a szerző véleménye révén összehasonlítási alapot kapok. Ha egyezik a véleményünk, nagyon örülök, ha nem, akkor viszont elemezni szoktam a kettőt, de soha nem zárkózom el az ésszerű érvek elfogadásától.

A problémám akkor kezdődik, amikor két véleményt olvasok el, amelyek merőben eltérőek. Nos, ez a helyzet *A dunaszerdahelyi futball 100 éve* című, Brányik Sándor és Sidó Ferenc írta kiadvány esetében is.

Hány éves a DAC? – teszi fel a kérdést Tomi Vince neves sportújságírónk a Könyvjelző 2003. december 11-i számában. *Százéves rajongás* címen rajong a kiadvány iránt az általam nagyra becsült Motesiky Árpád, ugyancsak neves szakíró a melléklet 2004. január 22-i számában. Mindkét írást elfogadom a szabad véleménynyilvánítás tiszteletben tartásának okán, de Tomi Vince véleménye lényegesen közelebb áll hozzám. Kilencedik éve, megfeszített munkával, de nagy munkakedvvel kutatom a komáromi labdarúgás történelmét. A KFC megalakulásának évét évtizedeken keresztül úgy jegyezték, hogy az 1899-ben történt. Kutatásaim azonban minden kétséget kizáróan bizonyították, hogy a megalakulás csak 1900. április 29-től számítódhat. Évekbe telt, mire sikerült meggyőznöm a komáromi közvéleményt, hogy bár nagyon fájlalom, a centenárium egy évvel elhalasztandó. A világ legtermészetesebb dolga, hogy ennek az állításomnak a forrását annak rendje s módja szerint megjelöljem, s az esetleges kételkedők rendelkezésére bocsássam ellenőrzés végett.

Tomi Vince nehezményezi, hogy a szerzők nem tudni, miért, nem dokumentálták a klub megalakulásának idejét és körülményeit. Ez bizony hibaként róható fel, ám nem a szerzőknek, mert nem is dokumentálhatták, ugyanis 1910 előtt Szerdahelyen nem volt szervezett labdarúgás. Ezt vagyok kénytelen mondani „sorstársaim" nehéz és fárasztó munkája kapcsán. Gombamód nőnek a 90 és 100 éves klubok, s ez jó érzés, mert erősbítik nemzetünk sportmúltját, másrészt magunkat vezetjük félre, ha az ünnephez idomítjuk az évfordulót, és nem fordítva. Esetünkben is szerencsésebb lett volna nem kiemelni a megalakulás vélt évét. Sok egyéb mellett abban is osztozom Tomi Vince véleményével, amit az egyik szerző saját személyének hosszabb méltatásáról ír. Elismerem, hogy valóban szép és gazdag volt labdarúgó-pályafutása, ezt azonban másnak kellett volna megírnia. Vagy neki, de akkor önálló életrajzi kiadványban.

Ami Motesiky Árpád írását illeti, nem igazán tudtam meg, mi is a véleménye a könyvről. Inkább összefoglalónak látom, amely elkalauzol bennünket a DAC nagy sikereinek örömteli útján. Ezzel nem is lehet vitába szállni, ezek olyan tények, melyeket a DAC ellenlábasai is kénytelenek elismerni. Ha ez volt Motesiky Árpád célja, teljes mértékben egyetértek vele. A cinizmus legapróbb szándéka nélkül kérdem azonban: mennyire jártas Motesiky úr a labdarúgás igencsak bonyolult útvesztőjében? Egy tényfeltáró dokumentum esetében ugyanis a szép kivitelezés csak másodlagos. Azaz nem elég, ha a könyv szép, legyen pontos is.

Mindezektől eltekintve el kell ismernem, hogy a szerzők óriási munkát végeztek. Kár, hogy nem kerestek a kapcsolatot más klubok krónikásaival, talán kölcsönösen segíthettük volna egymást. Egy ilyen összmunkával talán megszülethetne a dél-szlovákiai labdarúgás történelmi összefoglalása is, mert most mindenki a maga kis homokvárát építgeti, s mintha verseny alakult volna abban is, melyik klub „született" korábban. A tények, ha helytállók, bizonyíthatóak. A focirajongóknak pedig jogukban áll tudni, hogy volt itt Komárom, Losonc, Léva vagy éppen Érsekújvár, de sorolhatnám tovább a csapatokat és a focisikerek híres helyszíneit. Ők is megírták vagy megírják a saját történetüket, csak lehet, hogy nem kaptak vagy kapnak ekkora publicitást. Nagy kár! Jövőre 105. évfordulóját ünnepli a komáromi KFC, tehát a komáromi labdarúgás maga. Ha sikerül könyv formájában kiadni eddigi kutatásaim eredményeit, nagyon hálás leszek *A dunaszerdahelyi futball 100 éve* szerzőinek. Sokat okultam hibáikból. Tisztelettel:

Böröczky József

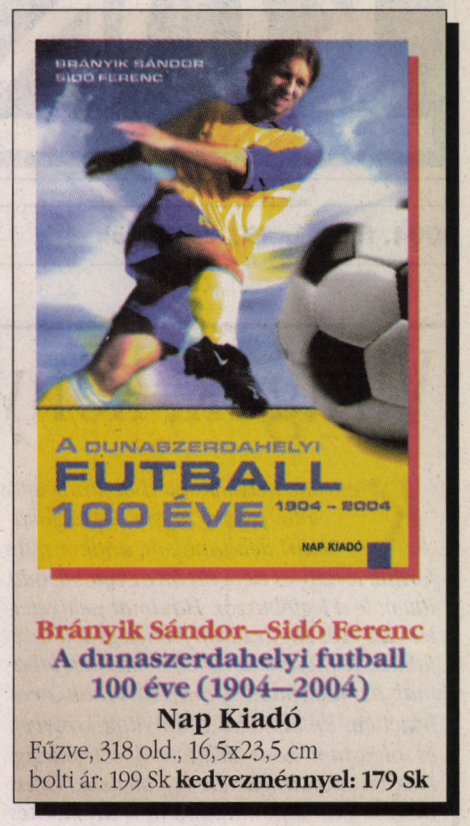

Brányik Sándor—Sidó Ferenc
A dunaszerdahelyi futball 100 éve (1904—2004)
Nap Kiadó

Fűzve, 318 old., 16,5x23,5 cm
bolti ár: 199 Sk **kedvezménnyel: 179 Sk**

A SZERKESZTŐ VÁLASZOL

Tisztelt Olvasó!

Nagy elégtétel a szerkesztőnek, ha azt a folyamatot, melyben részt vesz, kitartó és nem múló figyelem övezi. Ha beigazolódni látszik, hogy arra, amit vállalt – esetünkben a szlovákiai magyar könyvtermésre vonatkozó vélemények, értelmezések, ismertetések és kritikák közvetítését –, szükség van. Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete esetében ez a figyelem részint az olvasók legkülönfélébb levelei és észrevételei, a megfejtők játékkedve, a Könyvjelzőt várók és lapozgatók, valamint az érkező és közölt írások száma, szerzőik tág köre szerint mérhető. Továbbá: a lapban bemutatott könyvek kedvezményesen megvásárolhatók, nagy részüket a kiadóknak köszönhetően meg lehet nyerni – ez sem mellékes. Nem mellékes például ott, ahová már csak az Új Szó jár, de nincs könyvesbolt, a legközelebbi könyvtár messze esik, nem jár oda busz, vagy nincs is pénz buszra.

A szükség mérhető a könyvek szerzőinek, kiadóinak részéről is. Korábban előfordulhatott, hogy a szlovákiai magyar könyvtermés jelentős része még csak a pár soros tételleírás és a kiadvány borítójának megjelenése eléréséig sem jutott el, azaz még ilyen szinten sem válhatott azzá, ami a célja volt, tehát önismeretünk és műveltségünk részévé válni, ez az állapot idestova két éve megszűnt. Ez persze nem a szerkesztő, hanem az Új Szó érdeme.

Nyilván van sok mérhetetlen hozadéka is a mellékletnek, például az olvasás- és íráskultúra terén. Mérhető azonban, ahogy az írások megszólítják az olvasót. Ahogy megszólaltatják a könyvet. Ahogy megszólal a véleményt mondó. Előfordul, hogy az ismertetések lépnek egymással valamilyen kapcsolatba. S folyik egyfajta állandó párbeszéd az olvasók közt is, az olvasók és a melléklet, az olvasók és a szerzők (a könyvismertetők és a könyvek szerzői) közt. És a fent említetteken s rajtuk kívül még nagyon sokan: olvasnak, olvasunk. Nyilván nem mindegy, hogy mit, mint ahogy az sem, hogy ki olvas, tehát hogy mi minden rejtezik a könyvben, az olvasóban. Ebben a mostani számban erről, erről is szól Barak László, Hizsnyai Zoltán és Motesiky Árpád is. Mindenki másként jut vagy nem jut a könyvhöz, s mindenki másként olvas vagy nem olvas – erről meg Tallósi Béla ír a címlapon.

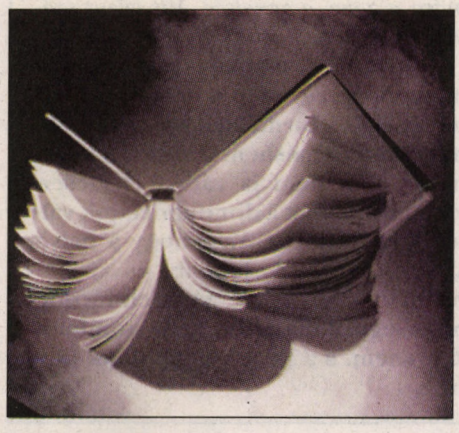

Tisztelt Böröczky József!

Köszönöm megtisztelő levelét, a sok érkező közt is olyat, amely egy könyv ürügyén a könyvön kívül másról is szól, tárgyilagosságról, tények tiszteletéről, szakmaiságról, az ebben érdekeltek együttműködésének hiányáról, egy konkrét tárgykör feldolgozásának nehézségeiről – s ez nyilván sokakat érint. Nagy kár volna, ha a labdarúgás (az irodalom- és történettudomány, a néprajz, a filozófia, a pedagógia és így tovább) igencsak bonyolult útvesztőjében eligazodók nem keresnék az összefogást, egymás segítségét, s nem fáradoznának a közös szakmai, intézményi keretek létrehozásán. Szerencsére ma már ez egyre kevésbé jellemző, s a szakterületek kutatási eredményei is rendre megjelennek szakfolyóiratokban, könyv alakban.

A Könyvjelzőt indulásától fogva az olvasó, a mindenkori és bármilyen olvasó iránti nyitottság jellemzi. Kialakultak a megjelenés ismérvei is: sok recenzió kiszorul a hasábjairól, másoknak egy-két hónapot is kell várniuk arra, hogy sorra kerüljenek, és persze mindegyik szerkesztve jelenik meg. De a lap nem tesz különbséget profi és amatőr olvasó közt, jártas és kevésbé jártas, szakmabeli és nem szakmabeli közt. S bizonyára így lesz a jövőben is, amíg ez az egyetlen ilyen fóruma a könyveknek. Ilyen értelemben e mellékletben sosem okozott gondot, ha ugyanarról a könyvről egymástól akár merőben eltérő vélemények is megjelentek – míg ennek ellenkezője alighanem már rég elgondolkodtatta volna a létrehozásában és fenntartásában érintetteket.

Az idei első számában azért is indult a versenynek hirdetett Könyvről könyvre rovat, mert a melléklet, bár hellyel-közzel eddig is kielégített ilyen igényeket, ezentúl rendszeresen várja a rövid olvasói könyvismertetéseket. Ezúttal csak a felhívás lényegét ismétlem meg: „Elég, ha megírja, miről szól a könyv, s miért tetszett..." Emellett a Könyvjelző lehetőségei szerint továbbra is helyet ad más jellegű véleményeknek, bírálatoknak, javaslatoknak is, de fokozatosan körvonalazódó érdekei és értékei ellenére volna, ha könyvismertetések helyett a publikált véleményekről alkotott véleményeket közölné. Azaz a melléklet szerkesztőjét lehet bírálni, hozzá nem értéssel, elfogultság vagy kritikátlanság vádjával illetni, szerzőit nem, mert ennek megvitatására ez a fórum nem alkalmas. Ami levelében közvetve felvetődik: az értékközpontú szemlélet kívánalma, a minőség tárgyilagos kimutatása, az esztétikailag és tudományosan megalapozottnak a különválasztása a silánytól, a kultúra megkülönböztetése a selejttől, a Könyvjelző számára is igényként fogalmazódik meg. Egyelőre az értékek sokféleségének pártolása tűnik követhető példának. Biztató jel, hogy ezt az igyekezetet sokan értékelik, de az is, hogy esetleges tévedései és hibái is szolgálnak tanulsággal. Tisztelettel:

Csanda Gábor

ÚJ KÖNYVEINK

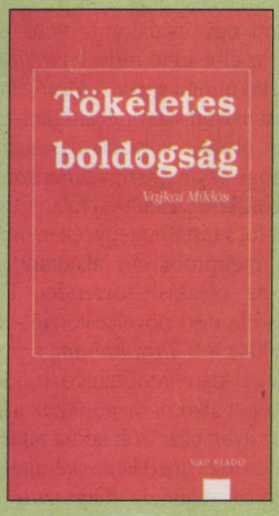

Vajkai Miklós
Tökéletes boldogság
Nap Kiadó

A „Vajkai-sorozat" utolsó darabja kisregény, cselekménye az első világháború idején játszódik, legalábbis annak a szemében, aki történelmi műként olvassa. Legalább ennyire jelzésértékű és jelképes a regény helyrajza, „a lengyel kelet". Mozaikjai és szereplői alapján a korábbi Vajkai-művek, elsősorban a Saison morte folytatásának tekinthető.
Fűzve, 104 old., 10x18,3 cm
bolti ár: 159 Sk **kedvezménnyel: 139 Sk**

Kalligram 2003/2 – február
Irodalmi és művészeti folyóirat

A tartalomból: Határ Győző versei (Mekis D. János verselemzésével); részlet Németh Gábor Zsidó vagy? című regényéből; Vida Gergely és Mizser Attila versei; Bárczi Zsófia elbeszélése; Alteritás, erőszak, gender (tematikus blokk); Koós István tanulmánya a képregényről; Keserű József és N. Tóth Anikó Kukorelly Endre TündérVölgy c. regényéről... 122. old; **ára: 48 Sk**

Ég és föld, fény és árnyék

Nem egy irodalomteoretikus szerint az elbeszélő művek tartalomjegyzéke mint a *sejtető előrevetítés* eszköze meghatározott szerepet játszik a szöveggel szembeni elvárások kialakulásában. Feltéve persze, hogy az olvasó figyelmet szentel neki. Egy novelláskötet esetében talán gyakrabban lapozzuk fel a tartalomjegyzéket, mint egy regénynél, megpróbálván alakítani, a címek alapján, az olvasási sorrendet. Üssük fel Bárczi Zsófia első novelláskötetét, *A keselyű havát* (2004) is a *Tartalomnál*, s próbáljunk meg – egy kissé rendhagyó módon – ez alapján képet alkotni magunknak a könyvről, vállalva az ilyen eljárások kockázatát.

Bárczi Zsófia címadási szokásaira jellemző, hogy olykor valamely magasztos fogalmat egy oda nem illő hétköznapi kifejezéssel kapcsol össze, s e fura szomszédságnak köszönhetően az előbbi ironikus holdudvart kap. A transzcendens jelentésvonatkozású szavak keltette elvárások megbicsaklanak a „parlagi" kifejezések hatására, s ezáltal a nem evilági, a földi élet horizontján túli dolgok is familiarizálódnak: pl. *Az örökkévalóság kék köténye, Jolán néném és a világvége.* Máskor a nevetségesség határát súroló közhelyes címeket ad egy-egy történetnek, ami megintcsak azok idézőjeles természetét teszi hangsúlyossá, és az előbbihez hasonló ironikus effektust eredményez: *Az élet értelme, Történet az igaz szerelemről.* Ez a hatás más esetekben – s itt már segítségül hívjuk olvasási tapasztalatainkat is – a cím és a szöveg összevetését követően válik érzékelhetővé. Például a Heidegger ismert értekezésének címére rájátszó novella (*A tökéletes műalkotás eredete)* egy konyhai eszközök társaságában elhangzó példázatos mese előadásával (a mesélő egy bájosan fontoskodó rézmozsár...) ellenpontozza a megidézett német bölcselő művészetontológiai fejtegetéseinek bonyolultságát. *A lélek titkos tájai*ban pedig egy okoskodó, de mégis szerethető egérke buddhista életelveinek álsága és esendősége lepleződik le, számos humoros félreértést vonva maga után. A harmadik csoportba tartozhatnak azok a novellacímek, amelyek az idegenség, az egzotikum koloritját kölcsönzik a szövegeknek: *Flan, Tocino de cielo, Nikolai Marin Fe.* Mintha erre játszana rá a borító is, Fernand Vácha Carmen című alkotása.

A kötet három nagyobb kompozíciós egységre oszlik, mindhárom egy-egy novella címével egyezik: *A lélek titkos tájai, Az örökkévalóság kék köténye, Ingovány.* Ezeket mintegy keretezi a kötetnyitó *Flan* és a *Tocino de cielo*, valamint a kötetzáró *Szürke felhők.* Elmondható, hogy *A keselyű hava* nem puszta gyűjtemény, az egyes novellák nem közömbösek egymás iránt. A könyv a ciklusokba rendeződő és helyenként egy (lehetséges) regény irányába mutató komponáltság jegyeit hordozza magán. Megfigyelhető ez a motivikus ismétlésekben, az azonos szereplőket és helyeket felvonultató, analóg életsorsokat ábrázoló történetekben, illetve az egymást követő novellák közti áthajlásokban (*Flan* és a *Tocino de cielo*, illetve az *Anti bácsi* és a *Nikolai Marin Fe*) is. Fontos szer-

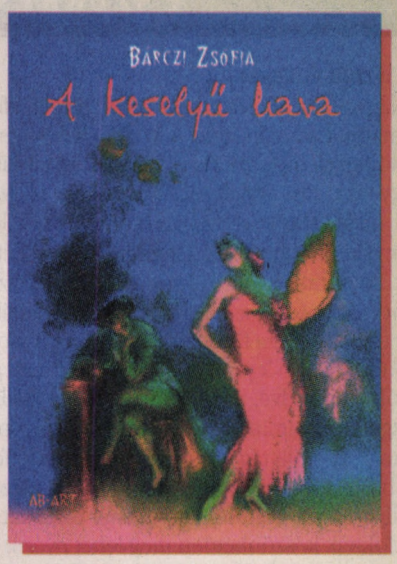

Bárczi Zsófia
A keselyű hava
AB-ART

A szerző szerepelt a Pf. 2002 című, fiatal prózaírók antológiájában is. Mostani, első önálló kötetének novelláiban titokzatos álomvilágok, mítoszok és legendák elevenednek meg, amelyek írásművészetének sokoldalú és változatos eszközeiről adnak tanúságot. Megdöbbentő és szomorkás történetek mellett szatirikus elemeket is bőven fölfedezhetünk benne.

Kötve, 224 old., 17x24 cm
bolti ár: 180 Sk
kedvezménnyel: 160 Sk

BÁRCZI ZSÓFIA

Somogyi Tibor felvétele

Benyovszky Krisztián könyvismertetője nagyon frappánsan bemutatja novelláid témáját, szereplőit, a szövegek jellegét. Melyek a Te jellemzőid? Úgy értem, azon túl, hogy az olvasók nyilván a személyeddel kapcsolatban is szeretnének ezt-azt megtudni, mennyiben szólnak ezek a novellák Rólad?

Erre két, látszólag ellenkező jelentésű válasszal tudok csak szolgálni. Valamennyire rólam is szólnak, de egyáltalán nem életrajzi értelemben, inkább csak annyira vagyok bennük, hogy a látásmód, a szövegrészek logikája, az, ahogy egy történet meg van írva, az enyém. Másrészt azt hiszem, semmiről nem lehet írni, amit az ember valamilyen formában nem élt át. Sem örömről, se halálról, se félelmekről, sem szenvedélyről.

A recenzió szerint novelláidban a nem evilági dolgok is familiarizálódnak. A családod, őseid és az ő életük, hitük, képzeletviláguk mennyiben épül bele ezekbe a szövegekbe? S ha valóban körvonalazódik egy nagyobb lélegzetű mű, az akár családregénynek is elképzelhető?

Az a hit- és képzeletvilág, amit otthonról hozok, alapvetően meghatározza a szövegek hangulatát, de a témáit is. Gyerekkorom óta hallgatom a családi történeteket (jobbára hajmeresztő vagy misztikus életű ősökről) mindkét oldalról, néha öt-hat letűnt generáció nyüzsög a szüleim konyhájában. Hogy lesz-e belőle családregény, az számomra is kérdés. Sok mindentől függ, de elsősorban attól, hogy megtalálom-e azt a hangot, amin meg lehet szólaltatni. Egyelőre nagyon messze járok tőle.

A Kalligramban közölt novelláddal kapcsolatban Csehy Zoltánnak arról vallasz, mit jelent számodra és hőseid számára a zene, a zeneiség. Mit jelent számodra a látvány, a képiség, a színek?

A történetek alapanyagát. Ahogy a megszövegezés alapja a zene, úgy a történések a formákkal, színekkel állnak összefüggésben. Persze, a kettő nem válik, nem is válhat el élesen egymástól, csak a dominanciájuk változik helyenként. Van, hogy a belső képekre figyelek jobban, és azokat próbálom leírni, de az is előfordul, hogy egy dallamhoz kell mondatot keresnem, s a képek csak utána jönnek. *(cs)*

vesítő elem a *Legenda* Katinkájának madárrá változott szelleme, aki szabadon röpköd át novellából novellába. A regényszerűség mellett szól továbbá az is, hogy az egyes történetek korábban egy nagyobb terjedelmű szöveg (regény?) részeiként jelentek meg a *Kalligram* hasábjain (2001/11–12, 72–88.).

Bárczi Zsófia novelláinak visszatérő motívuma *a csoda.* Visszajáró halottak, az embereket kísértő ördög ismételt színrelépése, a varázsmesék világát idéző tájak és élőlények, csodálatos tulajdonságokkal bíró tárgyak megjelenése. A *Legenda* esetében már a műfajt jelölő cím is a csoda irányában kelt elvárásokat. Mindezekkel összefüggésben említendő meg *a titok* cselekményformáló szerepe, ami az elhallgatás és a sejtetés elbeszélő eljárásainak juttat fontos szerepet. A csodás elemekkel operáló történetekben a szereplők kilétét gyakran homály övezi, tetteik mozgatórugói sem mindig ismertek, s ezért alakjuk bizonyos fokig rejtélyes és titokzatos marad. S noha idővel, a történet előrehaladtával erre-arra fény is derül, számos kérdés marad megválaszolatlan, s árnyékként lebeg a novellák felett a zárlat után is. A feszültségteli, meredek és kihegyezett felütéseken kívül a nyitott zárlat jellemzi a kötet több novelláját is. Megfigyelhető továbbá, hogy mind a szereplők sorsát, mind az elbeszélés módját, mind pedig a kötetkompozíciót tekintve kitüntetett szerepe van különböző *képeknek és szövegnek,* illetve azok egymásra hatásának. A novellákban szereplő képek és szövegek funkciója mágikus jellegű, amennyiben azok nem csupán ábrázolnak vagy kifejeznek valamit, hanem befolyásolni képesek a határaikon kívüli világban zajló események alakulását is.

A Bárczi-történetek legerősebb oldalának a *kiegyensúlyozott szólamvezetést* tartom. Az elbeszélő megüt egy jellegzetes atmoszférát felidéző hangot vagy modalitást a novella elején, s ezt végig tartani tudja anélkül, hogy ez a szólam falsot kapna. Egy elsőkötetes szerzőtől ez mindenképp dicsérendő teljesítményt. (Egy olyan szöveghelyet találtam csupán, ahol egy pillanatra megbicsaklik ez a hang. Ilyennek érzem a *Nikolai Marin Fe* negyedik bekezdését, ahol a háború értelmetlenségéről és embertelenségéről való fejtegetés, illetve egy szerzői kiszólás miatt megtörik a jól felvezetett kisvárosi történet irama és hangulati töltése.) A kötet novellái által megteremtett világ sajátos vonzerejét a tragikum által árnyékolt kisvárosi idill és a talányos mesei tájak megkapó ábrázolásában látom, az olyan, némiképp a századelő, illetve a kortárs prózaírók közül Darvasi László novellisztikáját (cselekménytereit, figuráit és elbeszélői stílusát) idéző történetekben, ahol a halál fenyegető árnyéka nem képes teljes diadalt ülni, ahol a legsötétebb, legkilátástalanabb események tövében is megterem a derű, megtörténik a csoda. *Csodás derű* – talán ez lehetne *A keselyű hava* című, ígéretes folytatást sejtető kötet egyik hívószava.

Benyovszky Krisztián

Szájalós, de szimpatikus

Újabb név és újabb mű a meseirodalom egén: Hetényi Andrea vékonyka mesekönyve *Kincső kalandjai* címmel jelent meg a közelmúltban a Plectrum Kiadónál.

A könyv egy kislány három kalandját meséli el, ennek megfelelően három részre és részenként további epizódokra oszlik. Az epizódok egy cselekménysor egymást követő láncszemei, a tagolás e módja pedig nyilván a megfelelő célcsoport olvasási készségeire van tekintettel.

Milyen is a könyv célcsoportja? A címszereplő négyéves az első, majd kilencéves a többi kalandban. A vele azonosulni tudó gyerekek tehát az óvodás és kisiskolás korosztályban keresendők, s ezt a feltételezést megerősíti az illusztrációk jellege és minősége is.

A mesék főhőse ízig-vérig mai gyerek. Segítőkész, bátor, leleményes, de meggondolatlan és szájalós is. Korához képest talán egy hajszállal okosabb a kelleténél, beszédmódja is bizonyos fokú koravénségre utal, de ettől még nem válik hiteltelenné. Hiszen az egykék többsége koravén, és a kislány a történet elején egyke, unalmasan egyedül van a sok munkából ki se látszó szülők mellett, más lakott helytől leküzdhetetlen távolságban.

És itt lép be a történetbe a mesevilág, hogy a felmerülő magány problémája megoldást nyerjen. A közönségesnek látszó erdőben meselények élnek, és Kincsőnek van annyi szerencséje, hogy meglássa egyiküket, aztán meg konfliktusba keveredjen egy másikkal.

A három kaland alapsémája egyforma: a probléma felmerülése – segítség, a jó tanács elfogadása – a gonosz legyőzése – a régi, kellemes állapotok visszaállása. A problémáról Kincső kétszer más elmondásából, egyszer saját álmában értesül. A jó tanácsot tündér vagy megjavult boszorkány adja, teljesen önzetlenül, viszont a segítségnyújtás ennyivel ki is merül. A felmerült akadályokat Kincsőnek egyedül kell elhárítania, a tanácsot is alkalmaznia kell, saját eszével és fantáziájával kell boldogulnia. A gonosz az első kalandban – egy Rondana nevű boszorkány – hajlik a jó szóra, és könnyen meggyőzhető; a másodikban – egy fekete varázsló – csak fondorlattal semmisíthető meg; a harmadikban – Ármin, az óriás – külső segítséggel győzhető le. A gonosz legyőzésének három formájában gradációt fedezhetünk fel, egyre igényesebb a feladat, egyre problémásabb az ellenfél. Kincső sosem csak önmagáért küzd, mindig az erdőlakók boldogulása és egy foglyul ejtett vagy elvarázsolt személy kiszabadítása a cél.

A három kaland stilisztikai megformáltsága is azonos. Hosszú, körülményes bevezető, nehézkes indulás, a történet felpörgetése, didaxismentes lezárás. A bevezetőben sok a fölösleges háttérinformáció, iskolás módon tálalva. A főhős „adatai", életkörülményei a cselekmény közben is kiderülhetnének, így a nehézkesség helyett az olvasó figyelmét is leköthetné a szerző az első mondatnál. Amennyire könnyed a belső epizódok indítása, olyan földhözragadt az egyes kalandok kezdete.

„Telt-múlt az idő, már öt év is eltelt Kincső nagy kalandja óta. Azóta a kislány boldogan éldegélt. Sokat segített édesanyjának a kisbaba körül. Ugyanis egy kishúga született, akit, mert olyan picurka és aranyos volt, Pintyőnek neveztek el. Pintyő lassan felcseperedett, s így, ami a hőn óhajtott játszótársat illeti, teljesülhetett Kincső vágya. A két kislány jól megértette egymást, sokat játszottak együtt, mindenben segítettek egymásnak. Kedvenc játékaik közé tartozott a labdázás. Mikor szépen sütött a napocska, máris szaladtak ki az udvarra, hogy labdázhassanak egy kicsit."

Amikor már elindul a cselekmény, kellemesen szórakozhat az olvasó. Érdekes nevek, a valóság és a fikció vegyítése, humorfoszlányok, a továbbmesélés lehetősége – sok apró ígéret van ebben a könyvben. A fantázia és gyermekközeliség mellett már csak azon kell igyekeznie a szerzőnek, hogy a nem megfelelő stilizálás, didaktikusság és a túlmagyarázás buktatóit elkerülje.

Kozsár Zsuzsanna

Hetényi Andrea
Kincső kalandjai
Plectrum

A rövid mesék főszereplője négyévesen nekivág az ismeretlen nagyvilágnak, barátokra vágyva, aztán húgával él át varázsos kalandokat, majd egy tündérhez csatlakoznak. Balázsy Géza színes illusztrációival.
Kötve, 48 old., 20x27,5 cm
egyezményes ára: 150 Sk

Cselényi László olvasónaplója

A számvetés megalapozása

Évtizedeken keresztül hiába vártuk a cseh/szlovákiai magyar irodalom – s általában a kultúra, mi több, a társadalom – történetét, s az utóbbi időkben mintha kiszakadt volna a zsák, egyre-másra jelennek meg a különböző történetek, köztük irodalmunk történetei. Igaz, hogy a mindent átfogó irodalomtörténeti szintézisre még mindig várni kell, a legátfogóbb ilyen jellegű munka még mindig a debreceni Görömbei András több évtizede megjelent monográfiája, *A csehszlovákiai magyar irodalom 1945–1980*, de a résztanulmányok már sorra jelennek meg, Turczelnek a *Két kor mezsgyéjén*nel kezdődő sorozatától Janics Kálmán, Vadkerty Katalin, Szarka László könyvein át (hogy a társadalomtörténettel kezdjük) Koncsol, Tőzsér, Szeberényi, Zalabai, Tóth László, Pomogáts Béla résztanulmányaival folytatva a legutóbb megjelent munkákig.

Ami magát az irodalomtörténetet illeti, az egyik legszorgalmasabb munkása e területnek nyilvánvalóan Fónod Zoltán. Régóta ígéri már irodalmunk történetét, s hogy erre éppen ő a hivatott személy, azt bizonyítja egész eddigi életútja. Újságírói, szerkesztői, könyvkiadói tevékenysége egyrészt, eddigi munkái másrészt. Melyek közül különösen kiemelkedik az *Üzenet* című monográfia (A magyar irodalom története Cseh/Szlovákiában 1918–45), amely először a pesti Akadémiai Kiadónál jelent meg, aztán a Madách-Posoniumnál második kiadásban (ami elég ritka eset, irodalomtörténeti munkáról lévén szó), aztán a Fábry-monográfia, amely ugyancsak két kiadást ért meg, s végül itt említendő a *Közelkép* is, a szerző mélyinterjúi a cseh/szlovákiai magyar irodalom és közélet szereplőivel. Mindez, valamint az Irodalmi Szemlében újabban megjelenő tanulmányai azt sejtették velünk, hogy készül a Fónod-féle irodalomtörténet is, s ugyancsak meglepődtünk, amikor olvastuk, hogy a *Számvetés* már meg is jelent. Ám örömünk korainak bizonyult: amint kiderült, ez még mindig csupán előkészület a nagy műre. Igaz, hogy az írások nagy része ennek a jegyében készült, ám a szintézis, sajnos, még mindig várat magára. Így hát egyelőre továbbra is csak azt kapjuk, amit egyébként a kötet alcíme (*Irodalmi tanulmányok, kritika, közélet*) ígér.

Lássuk közelebbről, mit ígér!

Az első ciklus (*Kisebbségben*) két hosszabb tanulmányt foglal magába. Az első (*Sorskérdéseink keresztútjain*) arról szól, hogy milyen volt a múlt, és milyen lesz a jövő, míg *A kisebbségi magyar irodalom Cseh/Szlovákiában 1945 után* az újrakezdés éveiről, a korszak irodalmának általános jellemzőiről értekezik. Leginkább e két tanulmányban érezzük az előkészületeket a szintézisre, oly értelemben, hogy minden irodalomtörténetnek természetszerűen alapoznia kell társadalomtörténeti szempontból is. S ezzel az alapozással kapcsolatban kétféle megközelítési mércét állíthatunk föl. Az egyik természetesen a szélesebb, laikus olvasóközönségnek szól. Ritka jól sikerült összefoglalása a cseh/szlovákiai magyarság történetének e két tanulmány, ha ilyen, ismeretterjesztő szempontból vizsgáljuk. Hisz, valljuk be, máig oly keveset tudunk közel-, hát még távolabbi múltunkról. A kérdés, hogy elegendő-e egy tudományos munkának, még ha csak alapozásaként is, csak eddig közismert tények ismertetésével beérni? Ha magában a szintézisben, annak indításában olvassuk, rendben van. De tanulmánykötetben?

Ugyanez a helyzet a második ciklus (*Érték és mérték*) két tanulmányával („*...leomlanak bálványok, trónok, égi-földi szentek*", illetve „*Mindig világba öltözöm*") is, melyek az 1945 utáni magyar költészet és próza útkeresésével foglalkoznak Cseh/-szlovákiában. Ezekben is az ismeretterjesztés árnyéka kísért, hisz igaz, hogy egy irodalomtörténeti szintézisnek ilyenfajta keresztmetszetekre is szüksége van (ha ez volt a céljuk egyáltalán), ám ezekkel is az a probléma, hogy a szintézisben jobban helyükön vannak, mint egy esszékötetben. A tájékozottabb olvasót inkább érdekelték volna eddig ismeretlen összefüggések. Márpedig szerzőnk szinte kínosan ragaszkodik az eddig föltárt tények újraismételéséhez, egyéni megközelítését általában elég ritkán érhetjük tetten. Különösen zavar, hogy szinte alig tudjuk kihámozni, Fónod kiket tart például az újabb nemzedékekből igazán jelentőseknek, s kiket sorol csak a futottak még kategóriába, a többiekhez. E szempontból, noha árnyaltabb, osztozik a Szeberényi Zoltán esszéportréinak köteteivel, melyekben mindenki fölsoroltatik, aki csak egy novellát is írt, de nem tudjuk meg, kik az igazi protagonisták.

A *Számvetés* második része (az *Őrhelyen* ciklus) Márai-, Fábry-, Dobos-, Duba-, Tőzsér-, Cselényi- és Szeberényi-portréja ugyan elárulja jobban, hogy kik a szerző szíve választottjai, ám ami az ifjabbakat illeti, hát azon ugyancsak elcsodálkozhatunk, hogy Győry Attila meg Z. Németh István emeltetik ki különösképpen, s egyáltalán nem vagy alig esik szó, mondjuk olyanok könyveiről, mint Farnbauer Gábor, Juhász R. József, Szűcs Enikő vagy akár Csehy Zoltán, akik pedig a fiatalok legtehetségesebbjei. Csak föltételezhetjük, hogy az igazi szintézisben erre az árnyaltabb szemrevételezésre is sor kerül, hiszen az idősebbek közül is sok mindenkinek (Turczelnek, Bábinak, Zs. Nagynak, Koncsolnak, Zalabainak) elsikkadt a jelentősége ebben a gyűjteményben.

A *Számvetés* számomra legérdekesebb tanulmánya viszont egyértelműen az „*Egyszer mindenki hazaér...*" című, amely Márai Sándor menekülőéveiről és magányosságáról szól. Márai mára divatba jött, Dunát lehet rekeszteni a róla szóló írásokkal, Fónod esszéje mégis fölfigyeltető. Egyrészt mert nem a lerágott csontot rágja tovább, inkább a mi Márainknak szentel nagyobb figyelmet; aki nemcsak azért a mi írónk is, mert Kassán született, hanem főként azért, mert életművének oroszlánrésze Kassáról szól.

Cselényi László

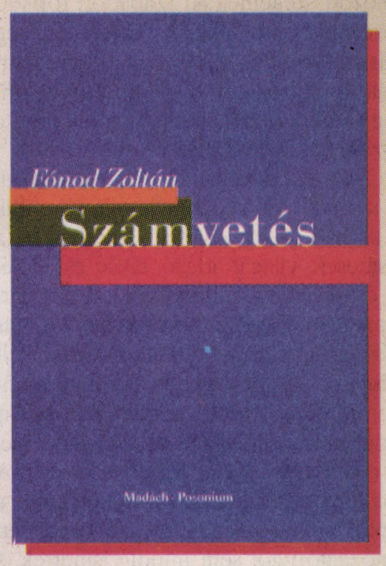

Fónod Zoltán
Számvetés
Madách-Posonium
A kötet az ismert irodalomtörténésznek, az Irodalmi Szemle főszerkesztőjének legújabb irodalmi, társadalomtudományi tanulmányait es kritikáit adja közre. Az egyes írások összefoglaló és összefogó szempontjául az újabb kori (cseh)szlovákiai magyar irodalom és története szolgál. Kiemelten tárgyalja az 1945 utáni irodalom főbb alakjait és életművüket, az Irodalmi Szemle 45 éves mérlegét is megvonva.
Kötve, 248 old., 12,5x20,3 cm
egyezményes ára: 165 Sk

Ördögűző gyógyszer

Hegyibeszéd-féle Kulcsár Ferenc Ördögszekérje ürügyén

„Szilvi tette állattá Frenkit!" – ordította világgá a minap egy bulvárlap aktuális számának címoldala. Úgy kínálkozott eme sajtó(mellék)termék egyéb, szintén szellemi fekáliával terhelt „rokonaival" együtt egy éjjel-nappali élelmiszerüzlet(!) pultján, mint egy szutykos útszéli cafka. Ráadásul kutya- és macskaeledelek meg a tejszínhab és a kaviár közvetlen szomszédságában fertőzte a levegőt... Megnyugtatásul jegyzem meg, egyáltalán nem egy, az illetékes higiénikusnak szánt feljelentő levelet készülök kollektíve jóváhagyatni itten a nagyérdeművel. Nem szeretnék a magyar nemzeti kultúra fennkölt szállítmányozója szerepében sem tetszelegni. Frenki egyébként nem azonos Kulcsár Ferenc barátommal. Az én Ferencemet ugyanis nem nagyon lehetne állattá tenni, s ha egy esetleges tragikus helyzetben mégis igen, nem holmi Szilvi által... A Szilvi meg a Frenki a ValóVilág elnevezésű, „tévévalóságshow" fedőnéven terjedő kulturális leprajárvány szereplői, azaz baktériumai... Mint ilyeneknek a terrorellenes nemzetközi koalíciók hatáskörébe kellene tartozniuk, mert sokkal hatékonyabban képesek ártani, mint a levélbombák és az önrobbantó vallási fanatikusok. Mert a tömegkultúra egyre inkább kiiktathatatlan részeként tartják manapság számon a szóban forgó járványt baktériumaival egyetemben. Olyan ez, mintha egy nyilvánvalóan közveszélyes drogfajta reklámkampánya zajlana a nyílt színen, holott éppen a járvány nyomán fellépő, kóros primitivizmust semlegesítő gyógyszerekkel kellene ellátni a veszélyeztetett néptömegeket...

Mi köze van mindennek Kulcsár Ferenc barátunkhoz és legfrissebb művéhez, az *Ördögszekér*hez? Sem több, de nem is kevesebb, mint az, hogy ezen alkotása olvastán jutott eszembe: Azt, mármint a művet, azonnal gyógyszerként kellene törzskönyveztetni. A kulturális lepra gyógyszereként! Amely áldásos hatását nemre való tekintet nélkül leginkább az olvasni tudó gyermekek, emberek körében fejthetné ki a legintenzívebben és leghatékonyabban. Hatásmechanizmusa egyszerű: A „pácienst" gondolkodásra kényszeríti. Afelől, hogy honnan jött ő, nem kevésbé a felmenői.

Így nyilvánvalóvá válhatna számtalan kamasz számára, hogy például a hamburger, meg a csipsz és a tortilla egyáltalán nem konyhakerti évelő növény... És korántsem az a való világ, amit a tévében annak láttatnak és mondanak! Rádöbbenhetne továbbá a veszélyeztetett páciens, hogy nemcsak dzsakudzi van a világon, hanem van a történelemnek tudománya, van szülőföld. És hogy Szilvinek meg Frenkinek is van szinte biztosan szülőföldje, hiszen emberek voltak valaha ők is. Amíg a pénz, vagyis a hatalom dagonyája el nem nyelte őket. A gyógyszer használata, illetve az *Ördögszekér* olvasása közben sok-sok ember számára világossá válhatna az is, hogy ez a szekér ördögűzésre is alkalmas. Mert egyszerűen szép, és annyira a romlatlanságot sugározza, hogy megemeli az embert. Úgy, hogy elemeli ugyan a szennyes földtől, ám egyáltalán nem a „kancsalul festett egekbe" tart, hanem emberléptékű, józan való világokba lehet vele utazást tenni. Úgy, mint annak idején számtalan faluközösségben lehetett. A toll- és kukoricafosztások idején, amikor még nem létezett a televízió. Olyan való világokba ragadták magukkal a hallgatózó gyerekeket a szenvedéllyel mesélő, adomázó felnőttek, amely világoknak a mese, a legenda, a romantikus mítosz olyan természetes része volt és lesz, mint amennyire embertelenséget, idegenséget támaszt az óvatlan áldozatban a valóság művi virtualizálása, vagyis megerőszakolása. A lehető legszintébben szeretnék viszont megnyugtatni mindenkit afelől, hogy nem kívántam civilizációgyűlölő, csak a múltba révedő, köldöknéző sámánt alakítani. Kulcsár Ferenc sem az. Csak éppen úgy tud írni, ahogyan sohasem lesz képes olvasni a legtörzskönyvezettebb „valóságmenedzser" sem. Kulcsár Ferenccel együtt örömmel respektálunk minden olyan vívmányt, amely az emberek szolgálatába állítható, az épülésüket szolgálja. Nem vagyunk hívei a kenetteljes nosztalgiázgatásnak sem. Azt valljuk csupán, hogy az igazi civilizáltság, a valódi emberi azonosságtudat csakis maradandó értékek által örökíthető nemzedékről nemzedékre. Meggyőződésünk, mert volt módunk megtapasztalni, hogy a maradandó értékekre egyáltalán nem az olyan olcsó harsányság a jellemző, mint amilyen a testi-lelki prostitúció sajátja. A maradandó történetek, ha úgy tetszik, sztorik senki emberfiát nem teszik oly módon állattá, ahogyan a kulturális lepra. Az igazi mesék egyébként sem az ember állattá tevéséről szólnak, hanem az emberré válásról. Az *Ördögszekér*t ilyen alapon a mindenkori Szilvik és Frenkik is haszonnal forgathatnák. Hát még a normális gyermekek és a felnőttek...!

(Elhangzott január 22-én, Dunaszerdahelyen, a Vámbéry Irodalmi Kávéházban, a könyv bemutatóján.)

Barak László

Kulcsár Ferenc
Ördögszekér
Lilium Aurum
Kötve, 136 old., 21,7x30,3 cm
bolti ár: 289 Sk **kedvezménnyel: 259 Sk**

Bödök Zsigmond
Magyar feltalálók az automobilok történetében
kedvezménnyel:
99 Sk

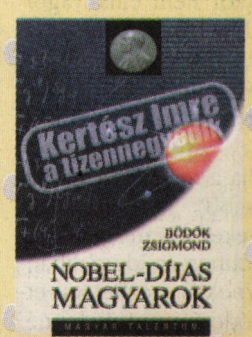

Bödök Zsigmond
Nobel-díjas magyarok
kedvezménnyel:
99 Sk

Bödök Zsigmond
Magyar feltalálók a nyomdászat történetében
kedvezménnyel:
109 Sk

Keményfi Róbert gömöri etnikai térmozaikja

A Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központjának egyik fontos könyvsorozata az *Interethnica* címet viseli. Bodnár Mónika (Etnikai *és felekezeti viszonyok a Felső-Bódva völgyében a 20. században)* és Miroslav Sopoliga (*Ukrajinci na Slovensku*) munkái után, a sorozat harmadik darabjaként jelent meg Keményfi Róbertnek az egykori Gömör-Kishont megye etnikai viszonyait bemutató kötete.

A könyv szerzőjének célja az etnikai határ és az etnikai kevertség fogalmának tisztázása, az átfogóbb, mérhető eredmények árnyalása települési szinten. Ehhez alkalmas, célnak megfelelő terepnek mutatkozott a történeti Gömör-Kishont vármegye, de elsősorban az a sávja, melyet az 1920-as és az 1938-as magyar államhatár vonalaival lehet behatárolni. Több néprajzi írás (könyv, tanulmány egyaránt) foglalkozott már azzal, hogy az egykori megye folyóvölgyekkel tagolt területe mind táji, mind kulturális értelemben „színes": legalább öt jól elkülönülő része van. Arra, hogy két egymás közelében élő etnikumot nem feltétlenül választ el egymástól éles vonal – sokkal inkább jellemző a kettő közötti átmenetre a sáv, zónaforma –, éppen ez a terület szolgáltatta a néprajztudomány számára a legmeggyőzőbb adatok egyikét. Az etnikai sokszínűség mélyebb vizsgálata mégis 1998-ig váratott magára, amikor Keményfi Róbert munkájának első változata Debrecenben, a Gömör Néprajza című sorozat 50. köteteként, *A történeti Gömör és Kishont vármegye etnikai rajza. A vegyes etnicitás és az etnikai határ kérdése* címmel megjelent. A szerző – érdeklődéséből, szakmai múltjából adódóan – könyvében a mikrovizsgálatokhoz két szaktudomány módszertanát hívta segítségül: az etnikai földrajz és a néprajz megközelítésmódját ötvözte a problémamegoldás érdekében.

Egy-egy korszak forrásai sok finomítást, ütköztetést, nemegyszer kritikát is kívántak, hiszen a 18. század összeírásai nem mindig szolgáltak, nem is szolgálhattak mérhető, pontos adatokkal. (A vizsgálat időben mintegy 250 évet ölel fel, visszatekintve arra az időszakra is, amikor még az egyesített Gömör-Kishont vármegye valójában nem is létezett.)

A kutatás alapfogalmait tisztázó, módszereket bemutató 1. fejezetből a településszintű vizsgálatok helyszíne is kiderül: a Murány völgyében Gice, Gömörnánás és Mikolcsány, a Túroc keleti ága mentén Deresk, nyugati ága mentén Alsófalu, Felfalu, Szkáros és Visnyó.

A problémafelvető első fejezetet a 18. századi etnikai viszonyokat taglaló követi. A szerző a fellelhető források alapján három időpontra visszavetített térképen ábrázolja az ekkor még csak Gömör megye nemzetiségi viszonyait. Kiegészítésképpen még két térkép szerepel a fejezetben, más-más időpontban jelenítve meg a nyelvhatár futását.

Keményfi Róbert
A gömöri etnikai térmozaik
Lilium Aurum

A kötet a történeti Gömör (és Kis-Hont) vármegyében az utóbbi három évszázadban lezajlott etnikai változásokat mutatja be, a társadalmi-történelmi eseményekbe ágyazva, napjaink közigazgatási változásainak tükrében.
Fűzve, 240 old., 16,5x23,8 cm
bolti ár: 350 Sk **kedvezménnyel 315 Sk**

A 3. fejezetben taglalt időszakra (1800–1914) vonatkozó források azzal okoznak némi problémát, hogy kategóriáik pontosabbak a korábbiaknál, etnikai minősítésük (ítéletalkotásuk) körültekintőbb, így azokat nehezebb az előző korszakéival összehangolni. A századforduló igazi fordulópontot jelent az etnikai térképezés történetében, ugyanis az 1893-as első cigányösszeírás – ha nem adott is pontos képet – fényt derített a korábban nem érzékelhető etnikum olykor nem elhanyagolható arányára. Emellett lényeges tényező az is, hogy a megye 1910-re összességében magyar többségűvé vált, bár az etnikai térszerkezetben lényeges változás nem történt.

A 4. fejezet tárgyalja a megye történetének „legmozgalmasabb" korszakát, az 1920–1947 közötti éveket. Olyan sok körülmény változott meg ebben az időszakban, hogy azok közül egynek is érezhetően etnikai térszerkezet-módosító hatása lenne. A fejezet módszere teljesen eltér az előzőektől, ugyanis a korszak összeírásai adatgazdagabbak, árnyaltabbak minden korábbinál. Nehézséget inkább annak kiderítése okoz, hogy egy-egy módosulásnak a több lehetséges tényező közül – a megye megszűnése, a terület hátrányos, perifériális helyzetbe süllyedése, a mesterséges kolonizáció, a betelepülés – melyik lehet leginkább a kiváltó oka. Összességében nem sokat változott az egykori megye etnikai képe, „csupán" 56 %-os szlovák abszolút többség váltotta fel az 1910-es 54,7 %-os magyar abszolút többséget.

Az 1938-as bécsi döntés a megye 41 %-át visszacsatolta Magyarországhoz. Teleki Pál és Államtudományi Intézete munkájának köszönhetően ez az államhatár teljesen pontosan követte az etnikait. A visszacsatolás utáni azonnali, 1938-as felvidéki, anyanyelvalapú összeírás szinte teljesen homogén magyar jelleget eredményezett. A Magyarországhoz visszatért megyerészben így 90 %-os magyar többséget regisztráltak.

Az 1945 utáni újabb határmódosítás és az állami támogatással zajló jogfosztás (kényszerű kivándorlás, deportálás Csehországba, lakosságcsere Magyarországgal, a reszlovakizáció) fokozottan érvényesítette az új államkeret magyarok arányát visszaszorító hatását, s mindezek etnikai módosító szerepüket évtizedek múlva is érezték.

Az 5. fejezet összeírásokkal, statisztikákkal szintén jól ellátott időszakot, az 1945 és 1991 között eltelt éveket dolgozza fel. Ebben a korszakban szinte minden település olyan változásokon ment keresztül, hogy az külön-külön vizsgálatot igényelne. Összegezve az események hatását azt lehet megállapítani, hogy 1970-re az 1941-ben 90 %-os (homogén) magyar sáv az államhatár közvetlen szomszédságába, a városi vonzáskörzetekből kieső területre szorult vissza, de 1991-re ez a homogén sáv is fellazult: mindössze a népesség 51 %-a magyar.

A 6. fejezet az eddigi nagy elemzések tömör összegzése, tulajdonképpen a nyelvhatár mozgására vetítve a korábban részletesen taglalt eseményeket.

A 7. fejezetben kerül igazán sor a bevezetésben említett néprajzi módszerek alkalmazására. Valamennyi település esetében a jelenig vezet el a népesedéstörténet, s a mai települési etnikai térképet – amely esetben az lehetséges – a szerző a településeken élők elmondása (azaz etnikai minősítése) alapján szerkeszti meg (Kuntapolcáról, Gicéről, Szkárosról és Felfaluról), de a terepmunka ezt nem minden esetben tette lehetővé. A korai, névelemzéseken alapuló minősítések csakúgy, mint a későbbi, pontos fogalmakkal dolgozó statisztikák gyakran sorolják a falvakat a vegyes kategóriába. A választott te-

lepülések közül Felfalu, Gice, Nasztraj, Mikolcsány már a 18. században is ilyen bizonytalan. A 19. század közepének forrásai Visnyót is kevert nyelvűnek ítélik. 1880-ra ezek a települések a többihez hasonlóvá, magyar többségűvé váltak, kivéve Kuntapolcát, amely a szlovák vasmunkások betelepülése miatt 1910-re vegyes nyelvűvé vált. A két világháború közötti időben újjáéled az etnikai kevertség (a majdnem homogén magyar Deresk kivételével), sőt Alsófalu, Felfalu, Szkáros és Visnyó esetében ez a vegyesség 1938-ban sem tűnik el. A későbbi statisztikák pontos kategóriái mögött rejlő változásokat – mint az etnikai homogenizáció – a legtöbb esetben konkrét eseményekhez (határmódosítások, lakosságcsere, reszlovakizáció, kollektivizálás, kisajátítás) köthetjük, s a csehszlovák, majd szlovák népszámlálás(ok) felhasználásával a szerző ezeknek az eseményeknek a hatását szinte napjainkig követi – ha nem térképekkel, akkor táblázatok, tereptapasztalatok szöveges elemzése útján.

A településszintű mikrovizsgálatok három fontos tanulsággal szolgálnak. Az anyanyelvi szempontú statisztikák megjelenéséig a vizsgált települések esetében nem lehet pontosan meghatározni azok etnikai jellegét. „Ám a pontos, mérhető számok megjelenésével az etnikai tudományok elvesztették az etnikai kevertség romantikus varázsát." (139. oldal) Ezen általános érvényűnek is tekinthető tanulságok mellett a települések mélyebb vizsgálata fényt derített a cigányság etnikai szerkezetmódosító szerepére is. Különösen érdekes a cigányság jelenléte ilyen etnikailag egyébként is vegyes területen, ugyanis mind vallási, mind etnikai szempontból igazodást mutatnak a velük egy településen élő másik etnikumhoz. Így a magyar–szlovák nyelvhatár a cigány etnikumon belül is nyelvhatárként jelentkezik.

A könyv 8. fejezete „meglepetés": témáját egy, a szerző kutatási tervében nem szereplő jelenség adja, mégpedig Jolsva többszöri, „meredek" etnikai arculatváltása. A miért? kérdésére nem kapunk választ, csak a lehetséges okok felsorolását találjuk a fejezetben. Az „etnikai kaméleon" (Keményfi Róbert kifejezése) statisztikai megnyilatkozásainak értelmezhetőségére esetleg egy komplex kutatás adhatna némi esélyt, de meglehet, hogy bizonyosságot az sem.

A 9. fejezet summázza a települések etnikai arculatát befolyásoló körülményeket, és megrajzolja a nagy ívű folyamatokat, természetesen figyelembe véve a cigányság statisztikákban rejtőzködő, de nem elhanyagolható szerepét.

A 10., záró fejezet megállapítja, hogy az egykori Gömör-Kishont vármegye területén futó etnikai határ mára feldarabolódott, a kontaktzóna fogalmának megfelelően földrajzilag nem lehet éles választóvonalat húzni magyar és szlovák népességű vidékek között, sőt egy-egy települést is nehéz egyértelműen ide vagy oda sorolni, mert „a hivatalos, önbevalláson alapuló etnikai felvétel és a tényleges nemzetiségi kép között a cigányság arányainak eltérése feszül". (179. oldal) Az egykori megye területén 2001-re csökkent a magyarság száma, és ez összességében az egész ország tekintetében is igaz, ám az okok keresése pontos, komplex települési vizsgálatokat igényel.

A kötet végén találunk egy teljes (megyei) magyar–szlovák helységnévszótárt, illetve egy szlovák (Andrea Dubeková munkája) és egy német (a szerző munkája) összegzést. Mindezt – a fejezeteken belül – 26 térkép és szinte megszámlálhatatlan táblázat, ábra, grafikon egészíti ki.

A számtalan adatot, forrást használó kötetnek – sok más mellett – két igazán nagy tanulsága van. Az egyik a múltra, a 19. század végéig tartó korszakra vonatkozik, erről az időszakról ugyanis kiderült, hogy teljesen pontos etnikai képet – a források jellege miatt – lehetetlen megrajzolni. Pedig a szóban forgó munkánál jobban erre aligha lehetséges törekedni. A másik fontos tanulság a jelenre vonatkozik. Érdekes módon erről az időszakról is ugyanazt mondhatjuk: egy-egy település etnikai képét, ennélfogva egy nagyobb földrajzi egységét is, lehetetlen pontosan megrajzolni. Ennek oka viszont már nem a források hiányossága, hanem annál súlyosabb: magukat az értelmezhető forrásokat is nehéz létrehozni. Jól érzékelteti ezt a megoldhatatlannak tűnő problémát a gömöri cigányság statisztikai rejtőzködése vagy megmutatkozása, hiszen – amint az ebből a könyvből is kiviláglik – egy-egy település lakói sokkal biztosabban sorolják be önmagukat és a velük egy faluban élőket valamelyik kategóriába addig, míg a gyűjtő, összeíró nem szembesíti őket a kérdéssel: milyen alapon? Már-már félelmetes visszagondolni a könyv első fejezeteinek forráskritikájára, mely szerint a 18. századi országleírók, statisztikusok besorolása nem megbízható, mert vagy nem tudjuk, milyen alapon állították egy-egy településről, hogy magyar, szlovák, német, ruszin, vagy ha munkájuk tisztázza is a minősítés alapját, mi magunk nem tartjuk azt elégségesnek, alaposnak, kellően helytállónak. Ha valaki kezébe veszi Keményfi Róbert könyvét, könnyen meggyőződhet róla: ezt a fajta körültekintő elemzést, szakirodalmi és statisztikai bázist túlszárnyalni nem lehet. Mégsem lehet nem meghallani a kisördög kaján suttogását: ha a tudomány fejlődése 200 év elteltével a kezdetihez hasonló bizonytalansághoz vezet, nem lett volna jobb megállni valahol, útközben... Mi, gömöriek őszintén válaszolunk nemet a kisördög kérdésére, mert annak ellenére, hogy a szerző tudományos problémájához „csupán" alkalmas terepet keresett és talált, mi jártunk jól, hiszen ilyen formában, ilyen szemszögből egykori megyénkkel még senki nem foglalkozott.

Gecse Annabella

NÉPRAJZ

Bodnár Mónika
Etnikai és felekezeti viszonyok a Felső-Bódva völgyében a 20. században
Lilium Aurum

A szerző a szakirodalom s részben eddig közöletlen levéltári források felhasználásával a Felső-Bódva völgye településekre lebontott etnikai és felekezeti képét nyújtja az utóbbi két évszázad tükrében. A sorozatszerkesztő Liszka József előszavával, szlovák és német utószóval.
Fűzve, 136 old., 16,5x23,7 cm
bolti ár: 250 Sk **kedvezménnyel: 239 Sk**

Miroslav Sopoliga
Ukrajinci na Slovensku
Lilium Aurum

A szlovák–ukrán–lengyel határmenti terület etnokulturális hagyományainak a településformák, a népi építészet és a lakáskultúra szemszögéből történő bemutatása. Az itt élő népcsoport, a lemkek kultúrájának fejlődéstörténete a kezdetektől napjainkig.
Fűzve, 176 old., 16,5x23,7 cm
bolti ár: 320 Sk **kedvezménnyel: 290 Sk**

Emlékezni s emlékeztetni

Mikor a most bemutatandó könyv ismertetésére készültem, tudomásomra jutott, hogy Kertész Imre irodalmi Nobel-díjas írónk Hamburgban épp ma nyitja meg a Wehrmacht II. világháborús bűntetteit bemutató vándorkiállítást. Az író előzetesen úgy nyilatkozott, hogy előadásában elsősorban a XX. századi gyűlöletről fog beszélni, amely a hazugsággal együtt az emberek legfontosabb lelki táplálékává vált a múlt században. Nos, én is úgy gondolom, hogy e rövid könyvismertetőnek a vezérmotívuma a múlt században elkövetett kegyetlen és embertelen gaztetteknek felidézése lehetne, annál is inkább, mert a jóérzésű olvasó – vallási felekezettől, nemzeti hovatartozástól függetlenül – nem hagyhatja figyelmen kívül, nem hallgathatja el a bemutatandó könyvben leírt borzalmakat, az áldozatok számát. Ezért is választottam kiselőadásom címéül az „emlékezni s emlékeztetni" infinitivust.

Engedjék meg, hogy kifejtsem véleményem erről a szép kivitelezésű, impozáns kiadványról. Már maga a tény, hogy a Kalligram Könyvkiadó a hazai magyar könyvkiadók közül a legrangosabb helyet foglalja el, s középeurópai viszonylatban is komoly megbecsülést vívott ki magának, sokat nyom a latban. Ha a könyvfedélre tekintünk, rögtön megnyeri tetszésünk a könyv. Vaskosságát és képanyagát tekintve egyszerre emlékkönyv is, kordokumentum is. Vegyük sorra a fejezeteket:

Az első fejezetben Érsekújvár rövid, kivonatos, vázlatos történelmi múltját követheti nyomon az olvasó az első vár megalapításától kezdve a Szentháromság-szobor 1993-as restaurálásáig.

A II. fejezetben megtudhatjuk, hogy a zsidók letelepedésére vonatkozó, 150 évig tartó korlátozást 1840-ben a XXIX. törvénycikkben oldották fel, s ennek értelmében és alapján 1843-tól költözhettek be, először 33-an Érsekújvárra. Ekkor még a környék zsidó centruma Nagysurányban volt, mely Szlovákia legrégibb zsidó hitközségei közé tartozott.

A következő fejezetrészben az érsekújvári zsidó hitközség megalakulásának körülményeiről, az alapító tagokról olvashatunk.

Érdekes és hasznos olvasmánynak tartom a IV. fejezetet, melyben a szerzők a hitközség neves egyéniségeit mutatják be. Többek között a tudós professzort, Klein Sámuelt, a nagy megbecsülésnek és tiszteletnek örvendő Tigermann Józsefet, Fleischer Rudolfot, a tizenhat nyelven beszélő és 30 nyelvet passzívan bíró irodalomtudóst, Klein Ernőt.

A szabadfoglalkozású személyiségek között is vannak szép számmal olyanok, akik nemcsak az újvári, hanem az egyetemes zsidóság hitéletének hírnevét öregbítik. Ezek közé tartozik az 1929-ben Budapesten megjelenő *Zsidó lexikon* szerkesztője, Újvári Péter vagy a szaktekintélynek számító dr. Winter Mór és dr. Winter László ügyvédek, akik rokonai voltak a pöstyéni gyógyfürdő bérlőinek és alapítóinak. Említhetném még a híres gyermekgyógyászok, további ügyvédek, mérnökök, nyomdászok, újságírók gazdag névsorát.

Külön fejezetbe kerültek a szabadságharcosok és ellenállók, akik életüket áldozták a szent ügyért, az önálló zsidó állam megalapításáért. Mind Weisz Imre Jákovot, mind Rafi Reisz Istvánt kivégezték.

A következő fejezetben az olvasó betekintést nyerhet a kiváló pedagógusok által irányított iskolákba és nevelési intézményekbe. A különféle zsidó egyletekről közölnek forrásértékű adatokat a szerzők.

Jelentős fejezete a kötetnek a zsidóság gazdasági életéről szóló rész, melyben a zsidó kereskedők és üzletemberek tevékenységéről olvashatunk. (Én e fejezet olvastán kaptam választ gyermekkorom egyik rejtélyére: nem tudtam, mit jelent a vörös téglákba beleégetett KG monogram. Most már tudom.) Sajnos, a Grünfeld-féle téglagyár az érsekújvári zsidóság történetének nagyon szomorú és tragikus végkimenetelű fejezetéhez kapcsolódik.

Mielőtt az újabb fejezet ismertetéséhez érnék, szót kell ejteni egy érdekességről, a kötet üde színfoltjáról: a zsidó származású sportolók krónikájáról. Ebben a részben a krónikás a régi idők fociját eleveníti fel, az ÉSE hőskorának és labdarúgóinak a megidézésével. Ma már ez is kordokumentumnak számít.

A XI. fejezet *A holokauszt* címszó alatt mutatja be az európai kultúra és civilizáció, a keresztény kultúra legnagyobb tragédiáját, a népirtást. Ez az a fejezet, ahol az olvasó lelki szemei előtt elkomorulnak a színek: tragikus sorsokról, anyáktól elszakított gyermekekről, a megbélyegzettekről, a gázba indulókról, a reményt keltő szökési kísérletekről, az elhamvasztott tömegekről szóló vallomások megrendítik az olvasót. Megmagyarázhatatlan, felfoghatatlan és abszurd mindazok számára, akik nem voltak közvetlenül vagy közvetve részesei ennek a borzadálynak. S azok, akik a véletlen szerencse folytán, az elhíresült náci orvos, Mengele kénye-kedve és jobbra-balra intő szelektálása alapján túlélték mindezt, a sérelmeket örökre lelkük mélyén hordozzák, mert megbocsátani lehet, de elfelejteni sosem lehet a kegyetlen, galád gaztetteket. Tény, 1944. június 12-én és 15-én Érsekújvár környékéről 4843 zsidót vagonírozták be, hurcoltak el. Közülük több mint a fele nem érkezett vissza. S hányan reménykedtek még a felszabadulás első napjaiban, hónapjaiban, éveiben!

Megindító, egyszersmind érdekfeszítő történet Strba Sándorné Herz Ilona élettörténete és vallomása a holokausztról. Amennyire megható és megrendítő olvasmány a *Szomorú lágeri emlékeim*, olyannyira tanulságos és bizonyságtevő lehet mindazok számára, akik szemet hunynak efölött, vagy egyszerűen közönnyel viseltetnek e történelmi tény előtt.

A XII. fejezet az Érsekújvári Zsidó Hitközség 1945 utáni élete és története. Rendkívül sok történelmi tényre, az újabb megpróbáltatásokra, a munkatáborokra s az értelmetlenül kiontott emberéletekre hívják fel a figyelmet a szerzők. A fasizmust felváltó kommunizmus embertelen gépezete tizedeli meg az ártatlan lakosokat, beleértve a zsidó származásúakat is. Részletes beszámolót, betekintést nyerhetünk a zsidó hitközség ünnepeiről, gazdasági helyzetéről, taglétszámáról és egyebekről. 1989-től kezdődően beszélhetünk a pozitív változásokról, a jobb irányba való elmozdulásról mind a politika, mind a társadalmi élet terén. Erről tanúskodnak a nemzetközi szintű látogatások, tárgyalások, tisztelgések, emléktábla-avatások, emlékmű-leleplezések és az esetleges állami támogatások.

A könyv Pavol Hrušovskýnak és Lang Tamásnak a holokauszt emlékére mondott ünnepi beszédét is tartalmazza, mindketten a felejteni nem tudásra helyezik a hangsúlyt.

A gazdag képmellékleten kívül *Az érsekújvári zsidóság története* mindazoknak az újvári zsidó áldozatoknak és túlélőknek a neveit tartalmazza, akiknek a tiszteletére és emlékére íródott meg a hiánypótló, kordokumentumnak számító emlékkönyv.

Végezetül hiszem és vallom, hogy Strba Sándor és Lang Tamás méltó megemlékezése a más felekezetűt, hívőt vagy nem hívőt, de mindenképpen jóérzésű és jóhiszemű embert, olvasót együttérzésre, mélyen fejet hajtó tiszteletadásra sarkallja.

Az emlékezet minden családjáért szenvedőnek kijár. Ezért kell emlékeztetnünk az utánunk jövő nemzedékeket, hogy mindaz a tragikus, végzetes, ami már megtörtént történelmünkben, soha többé ne ismétlődjön meg.

Salom aléchem!

(Elhangzott január 28-án Érsekújvárott, a könyv bemutatóján.)

Hajtman Béla

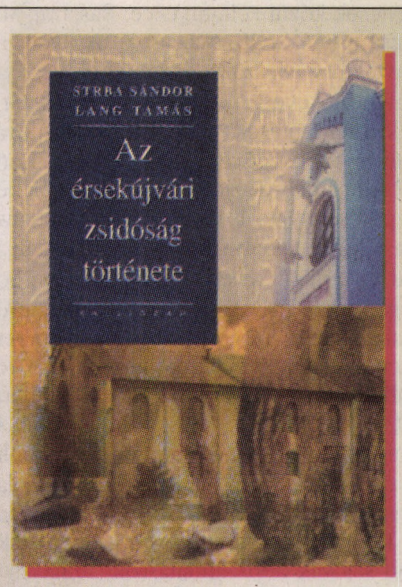

Strba Sándor – Lang Tamás
Az érsekújvári zsidóság története
Kalligram
Kötve, 432 old., 15,5x21 cm
bolti ár: 399 Sk **kedvezménnyel: 349 Sk**

A közlés érthetőségének magaslatán

„Szigeti könyve olyan, mint egy csoda: Hrabal-hőst tudott Hrabalból csinálni."
(Esterházy Péter)

Bohumil Hrabal *Zsebcselek* című könyve, azaz Szigeti László Hraballal készített interjúregénye megérte a harmadik kiadását. Ez napjainkban, különösen honi irodalmi mezőkön rara avis, ritka madár. A könyvön kívül kell hozzá – s a további kiadásokhoz – a Hrabalt ismerő, szerető olvasóközönség is.

Aki szereti s ismeri könyvein kívül az életét is, tudhatja, hogy Hrabal szerelemgyerek volt; 1914. március 28-án született a ma már Brünnhöz tartozó Židenicén. Édesanyja, Marie Kilianová nagyon szép asszony volt. Nymburkba költöztek, a gimnáziumot Brünnben és Nymburkban végezte. Nem volt jó tanuló. „Csak a huszadik évem után kezdtem tudatosítani, mi az, hogy könyv, s mi az, hogy műveltség. Valójában húszéves koromig szellemileg halott voltam" – vallotta Szigeti Lászlónak. Aztán mégis ledoktorált a Károly Egyetem jogi karán. S rengeteget olvasott. Főként erről az olvasásról szól a *Zsebcselek*. Írókról, könyvekről, zenéről. Az írásról. A macskákról. Megannyi vallomás. „Ó, Neruda! – kiált fel egy kérdésre. – Nagyon szeretném, ha az én novelláim azonos értékűek lennének a Moldvaparti históriákkal, amely szerintem a csúcson ragyog."

Műveit egy régi írógépen írta, melyről hiányoztak a lágyítójelek, később azonban, az egyik róla készült dokumentumfilmben már azt láttam, hogy egy Consulon kopogtatja írását, hatalmas lendülettel. Ezt a tempót egészen idős korában is tudta tartani. A szakadatlanul szövegelő Pepin bácsiról szívesen beszélt. Édesanyjáról is. Ez a *Zsebcselek*ből is nyilvánvaló. S az is, hogy családjáról vagy feleségéről már kevésbé szeretett vallani. „Van feleségem, gyermekem nincs. Talán ezért sem írok a gyerekek részére. Ha volnának, talán nekik is írtam volna valamit. Csakhogy az is igaz, hogyha gyermekeim volnának, akkor bizony fütyülnék az írásra. Biztosan a gyerekeimmel törődnék, az írás pedig eszembe sem jutna, mert számomra a család és a gyermek mindennél többet jelent."

Hozzáteszem, feleségét, Eliška Plevovát, avagy Pipsit, az őrangyalát nagyon szeretette. A břeclavi, német–osztrák származású szépségnek mindössze öt hónapig udvarolt (ahogy kellett: megmutatta neki Nymburkot, gyermekkora színhelyét, fürödni, kirándulni jártak...), aztán feleségül vette. Szerették egymást, noha házasságuk kívülről nézve talán furcsának tűnhetett. Eliška például sosem olvasta el Hrabal írásait. Rákban halt meg, férje halála előtt tíz évvel, 1987-ben. A *Zsebcselek* első kiadásában még Hrapka Tibor két fényképe őrzi erőtől duzzadó alakját: a kútból vizet húz éppen. A mostani, harmadik kiadás képei egyébként nem teljesen azonosak az elsőéivel, a sorrend is változott, sajnálatomra. Nyilván van rá magyarázat, de nekem ebből az újból hiányzik a Koncsol László és Tóth László Hrabal társaságában mutató fénykép. Kordokumentumként tartom számon a Szigeti László és Somos (Hunčík) Péter társaságában készült Hrabal-fotókat is, Esterházy Péter és Mészöly Miklós is csak egy-egyvel került a harmadik kiadásba. Hiába keresem a fotográfus Hrapka Tibort, eltűnt sok remek kerskói felvétel, a macskásak is...

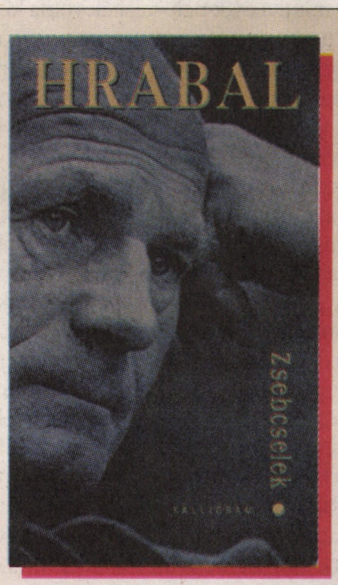

Hrabal, Bohumil
Zsebcselek
Kalligram
Szigeti Lászlónak a világhírű cseh íróval készített interjúregénye most kerül harmadik kiadásban az olvasók kezébe (Fényképek: Hrapka Tibor). A megkapóan őszinte művészi és sorsvallomásban egy változatos életút tárul fel, mely látni engedi az író művészi eszményeinek gyökereit, és egy sajátos közép-európai léthelyzetet. Esterházy Péter frappáns ajánlásával.
Fűzve, 216 old., 11x18,5 cm
bolti ár: 210 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk

A könyv újraolvasása viszont külön öröm. Öröm követni Hrabal világos és érthető gondolatait, mindenre kiterjedő ismereteit, látásmódját, a mindennapi élethez való viszonyát. Ehhez meg Szigeti László kellett, kérdezőként neki van nagy szerepe a mindig megfelelő, a követést elősegítő szövegben. Csak épp azt nem tudom, hogy az ifjabb korosztálynak mennyit mond egy-egy név, könyvcím, s mond-e nekik egyáltalán valamit a cseh klaszszikus irodalom, a francia, az amerikai s mindmind, amiről itt szó esik. Rajtuk talán csak névmagyarázatok vagy jegyzetekbe foglalt lexikon segítene. De olvassák-e ma Hrabalt?

Szigeti László és Hrapka Tibor nagyon sok időt töltött Bohumil Hraballal, az interjúregény évekig készült, alakult. Öt évvel a *Zsebcselek* első megjelenése után, 1997-ben az író tragikus körülmények közt meghalt, s egy szélfútta prágai barátom megjegyezte: amióta Hrabal meghalt, csak kétfajta publicistát és közírót ismer. Az egyik járt Kerskóban, az Arany Tigrisben, és írt Hrabalról, a másik, aki még nem. Az első tábor névsora különösen Hrabal halála óta szaporodott meg. A szintén szaporodó monográfiák, a magukat „tényirodalom"-nak nevező írások sem egészen azok, amit elvárnánk. Hogy enyhén fogalmazzak: sok bennük a csúsztatás. Szerzőik a Hrabalról szóló legendákat igyekeznek feltupírozni, arra hivatkozva, hogy ezt szeretik az olvasók. Néha nem akarok hinni a szememnek, s úgy vagyok velük, mint amikor a Hóvirágok ünnepe című filmben a társaság „pfajfáli" knédlivel eszi a vadashúst. A film készítői nyilván úgy gondolták, ez így jobban hangzik, ez kell a cseheknek. Csakhogy *A lakoma* című novellában még „Pálffy"-knédlit esznek... Annak idején Menzel is bevallotta, hogy a Szigorúan ellenőrzött vonatok forgatókönyvébe is bekerült egy mondat, amely szerint „a csehek nevető bestiák" – s hogy ez nagyon tetszett az amerikaiaknak...

Mindez a *Zsebcselek* harmadik kiadása után még szembetűnőbb. Ráadásul ennek a kéziratát a szerző olvasta és jóváhagyta. Vallomása szerint: „Tizennégy napig olvastam, s amikor beszélgetésünk a diszkordancia peremére jutott, mentálhigiénés megfontolásból visszaküldtem a szöveget, hogy azt maga Szigeti úr jegyezze le és ültesse át csehre. Azt hittem, hogy ettől majd Szigeti úr megrémül, és felhagy az egésszel..." Szerencsére nem így történt: „Ő azonban nem adta fel, s tavaly karácsony előtt másfélszáz oldallal állított be hozzám, s meg kellett állapítanom, hogy beszélgetésünk értelme kezd kirajzolódni, hogy azok a meglepő kérdések s az én még meglepőbb válaszaim együtt olyan prizmát alkotnak, amelynek üveglapjai könnyed humorú fénytörésben cicázgatnak..."

Írta Hrabal, 1986 februárjában, s olvasható a könyv egyik utószavaként. Mi magyarok szeretjük őt, mint írót s mint embert is. Közismert Esterházy Péter *Hrabal könyve*, Ágh István az Élet és Irodalom 1986. egyik nyári számában verset írt hozzá („Maga lenne egyetlen ismerősöm, / nem találkoztunk, akkor is...") – nyilván ő is látta Hrapka Tibornak a Hrabal-fotóiból készült kiállítását Budapesten, 1986 májusában-júniusában az Eötvös Klubban. Ugyanebben az évben Kövesdi János is készített az íróval egy terjedelmes riportot, s meg kell említenünk Szabó G. László Hrabalról szóló számtalan írását is. Bezárólag még annyit: a *Zsebcselek* harmadik kiadását méltó tisztelgésnek is tekinthetjük, Hrabal közelgő – meg nem ért – születésnapja 90. évfordulóján.

Motesiky Árpád

Egy balladára bontott regény

Válsághelyzetek, lelkiállapotok, viselkedésmódok – nagyjából így jellemezhető M. Csepécz Szilvia regényének témája. Ki hogyan viselkedik, hogyan viseli el az életet. Az *Egyszerű viselet* eszerint közérzetregény. És realista regény, mely cselekményét a mindennapok apró eseményeiből, munkás hétköznapjaiból meríti, gazdaságosan, de pontosan felvázolt környezetrajzzal, történelmi-társadalmi háttérrel. A helyszín Szlovákia magyarok lakta vidéke, az időpont: századunk, napjaink.

Mi jellemzi leginkább e napjaink regényének szereplőit? A frusztráció. Ez alól egyedül a főszereplő a kivétel, s nemcsak azért, mert a történéseket az ő szemszögéből látjuk, s így a többiek sorozatos kudarcélménye több fényt kap, hanem mert Hanna fényképész. Esetében ez nem egyszerűen foglalkozást jelöl, alkat kérdése is. Mert bár látszólag csak a munkáját végzi, ez a célratörő, pragmatikus határozottság alighanem több elhivatottságnál, s a regény szerkezetét állandóan meg-megszakító kövér betűs sor, a „Távolság, fényerő, exponálás" sem csak a munkafolyamat leírása, ugyanannyira Hanna konfrontációkerülő életstratégiája is. Főszereplő, de szeretetre, szerelemre, testmelegre, megértésre, boldogságra, élményre, azaz szenvedélyre vágyó, kificamodott életű társaival ellentétben nem kíván részt venni ebben az életnek nevezett színjátékban, „boldog idegenként" marad ki belőle, a megfigyelő és közvetítő szerepében. Megvan rá minden oka, az ő szenvtelenségének is a boldogtalanság az oka. A sajtófotóssá-got így mintha csak neki találták volna ki: az a dolga, hogy rögzítse a nyers valóságot mint anyagot, s fényképek révén visszaadja. Természetesen maga „találta ki" magának a fényképezést, Hannának ez volt élete legnagyobb vágya, s teljesült, amit akart.

Mit akar a többi szereplő? Legjobb barátnője, Katalin, izgalomra vágyik. Az ábrándozó háztartásbeli „északról jött, egy hegyi faluból", sorsában Bovarynéé visszhangzik. Férje, a természetes közegéből kiszakított szlovák erdész (magyarok közt, fa egy szál se) „rendes családi életet" akar, azaz leginkább nyugalmat és meleg vacsorát. Zsó, Hanna riporter munkatársa jó riportra vágyik (még megfelelő riportalany híján is). Hanna főnöke csak fényképeket akar a lapba, de lehetőleg máma még. Pali, a „kedves kamasz", Hanna gyerekkori barátja nagymellű nőre vágyik, esetleg privát boldogságra egy normális lánnyal. Sándor Mátyás, Hanna volt férje „rendes feleséget" akar, azaz gyereket szülő anyát. Marcell, a barát mindenekelőtt jól akar élni.

Úgy tűnhet, a fentiekből legalábbis, hogy szokványos történetek olvasói vagyunk. M. Csepécz Szilvia regénye azonban nem a cselekményre épít. Egyáltalán: cselekménye mint olyan nincs is. Könyvének egyik nem elhanyagolhatóan nagy erénye éppen az, hogy egy terjedelmes regény anyagát a puszta vázára bontja le, éppenséggel balladai kompozícióra. Szüzsé helyett a képpé merevített pillanatot adja, fotográfiák sorozatát, de nem egymásutániságukban, ahogy mondjuk egy fényképalbum, hanem képzettársítások mentén. Ennek eredményeként kialakul egy közelről sem egyértelmű mozaik, egy foghíjas puzzle. A közérzetregénynek ezen a csontvázán aztán az alakok úgy táncolnak, ahogy a szerző fütyül, s kétség nem fér hozzá, kifinomult hallású szerzővel van dolgunk.

A regény nyelvi szinten is egy jól olvasható partitúrát követ, s noha az erősen redukált szólamok olykor már a becketti egyfelvonásost idézik, a replikák közeli és távoli korrespondenciája, összecsengése, variálása vagy

M. Csepécz Szilvia
Egyszerű viselet
AB-ART
Kötve, 128 old., 17x24 cm
bolti ár: 200 Sk **kedvezménnyel: 180 Sk**

M. CSEPÉCZ SZILVIA

Milan Drozd felvétele

Legújabb könyved, az Egyszerű viselet című regény a napokban jelent meg. Kaptál-e már valamilyen visszajelzést?

Miután tényleg nagyon friss a kötet, egyelőre csupán az ismerőseim reakcióiról tudok beszámolni. Az első, hogy aki csak kézbe vette, elgondolkodva rám nézett, és hosszasan hümmögött a borító gyönyörű aktfelvétele láttán. De már kezdem megszokni, és kérdés nélkül is mondom a választ, hogy oké, nem az ifjúkori énemet látják, a nő hús-vér modell, és legfeljebb Milannak, a fotós barátomnak okozott izzasztó perceket... Azt viszont már nem igazán tudom, kerülhet-e képtelenebb helyzetbe egy író, mint amikor arról faggatják, hogy vajon „ki ő" a könyvének szereplői közül. Mert az természetes, hogy mindenki a saját gondolatait is odakölcsönzi valamelyik (esetleg valamennyi) regényhősének, de én most inkább csupán néhány szándékosan elnagyolt vonással rajzoltam meg a kötetben szereplő alakokat. Akik azután kedvük szerint élnek vagy halnak... Ennek a zsebregényemnek egyáltalán nincsenek úgynevezett hősei.

Eleve zsebregénynek tervezted?

Semmiképp nem akartam műfajtalankodni, ezúttal sem. Különben mára kacsa- vagy malaclábon forgó villám volna, műfűvel, műtóval, műfejjel és mű miegyebekkel. Ha pedig volna időm nagy, korszakokon átívelő ságát írni, minimum a frankfurti könyvvásáron rázogatnám az irodalmi híresség arcképcsarnokának képkereteiből kilógó jobbokat vagy balokat. A könyvet azért írtam, mert jólesett megírni. És valamennyi szereplője én is vagyok, meg nem is. Szeretnem kéne Hannát, a fotós lányt, mert nagyon tudja, hogy milyen lehetőségei vannak. De miért szeressem, ha képtelen álmodozni?! Szeretnem kellene Marcellt, a minden kihasználhatót ki is használó férfit, de miért szeressem? Csak mert világéletemben csupa hasonló hímnemű egyedbe botlottam? Szeretnem kéne Katalint, aki szánni valóan, önzetlenül és odaadóan képes szeretni... Nos, őt igenis szeretem. Hasonlítunk, mert ha másképpen is, én is megtapasztaltam néhányszor a testetlen, lokalizálhatatlan fájdalmat. Az önmagába visszabukó szerelmet, ha úgy tetszik. De „ismerem" Katalin férjét és szeretőjét is,

éppen tautológiája, a szavak kapcsolatteremtő ereje, rímhálózata képes a művet nyelvileg is összefogni, egyszersmind az „egyszerű viselet" nyelvi megfelelőjeként igazolni a lelki válság szavakkal ki nem fejezhető sablonosságát. A két barátnő azonos érzéseit egy ismétlésen alapuló párhuzam jellemzi: „Katalin keserűen mosolygott, szája két sarkában elmélyültek a ráncok. Hanna keserűen mosolygott, szája két sarkában elmélyültek a ráncok." Ugyanez a tautologikus egyszerűsítés máskor a regény egymástól messze eső részeit köti össze – különböző alakok sztereotip gondolkodását jellemezve. Párbeszédhelyzetben még feltűnőbb a szókészlet korlátozottsága: „ – Nem is vártunk tőled mást! – Nem hát! – Elkurvulsz! – El hát!" Gépies mozdulatsor egy epizód elején: „Hanna bekapcsolta a számítógépet. Marcell bekapcsolta a televíziót. Katalin elment." Pár oldallal később, az epizódot lezárva: „Marcell kikapcsolta a számítógépet. Hanna kikapcsolta a televíziót. Nem néztek egymásra. Ölelkeztek." Számtalan példát lehetne felhozni a társtalan társak egymáshoz idomulására, párkapcsolatának, társas életének sematikusságára, a Woody Allen filmjeibe illő abszurd képekre s nyelvi megfelelőikre. Amikor a magyarul nem tudó szlovák férfi részegen a nagymamának sírja el búját-baját (szlovákul, a szöveg magyar megfelelője a lap alján olvasható), a két, különböző nyelvű, de azonos szövegben a szakrális meg a vulgáris kifejezés helyet cserél, azaz a fordításban maga is átfordul.

Külön talán hangsúlyoznom sem kell, amit a fentiekkel is bizonygatni próbáltam, hogy M. Csepécz Szilvia könyve kiváló regény, s persze nem csalódik benne az sem, aki másnak vagy másként olvassa.

Csanda Gábor

mert valamennyi regényalakot a környezetemben élő emberek legegyértelműbben kimutatott érzelmei és tulajdonságai rajzolták meg a számomra. Mint egy fényképfelvétel negatívját. Egyszerűbben fogalmazva a szándékosan filmforgatókönyvszerűen szövegezett kötet történeteinek szereplői életem sok valós találkozásából teremtődtek. Az olvasó választhat, át- és megélheti a saját valóságához köthető érzelmeket, indulatokat. A kötet nagyobbik részében egy végletekig leegyszerűsített beszédformát használnak. A szereplők félmondatokban, egymást ismételve-igazolva társalognak, vagy beszélnek el egymás feje fölött. A leghétköznapibb módon, ahogy bármelyikünk beszélni szokott. És arról próbálnak szólni, hogy hogyan tudunk (vagy nem) egymás mellett és egymással élni. Nők és nők, nők és férfiak. Hiába, az örök téma kikerülhetetlen. S nekem eszem ágában sem volt kikerülni. *(cs)*

IRODALOM, IRODALMI PUBLICISZTIKA

Gál Sándor
Egybegyűjtött művei IV.
AB-ART

A szerző szociográfiai munkái (*Mesét mondok, valóságot; Emberségből példát, Iskolaügy, Ahol élünk, A szlovákiai magyar oktatásügy hetvenöt éve, Magyarságtudat kisebbségben, Csereháti krónika, Agrárzóna, Nagyida*) a szlovákiai magyarság 20. századi történetének lenyomatai az identitás megtartásának akadályairól és körülményeiről.
Kötve, 352 old., 15x21 cm
bolti ár: 360 Sk **kedvezménnyel: 300 Sk**

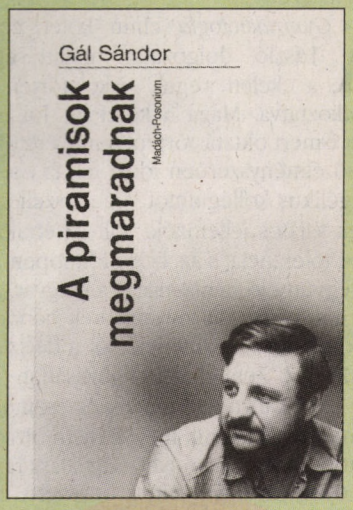

Gál Sándor
A piramisok megmaradnak
Madách-Posonium

A kötet a költő, író, újságíró újabb tárcáit, jegyzeteit, előadásait, vallomásait gyűjti egybe, néhány interjút, egy terjedelmes, csaknem negyven évet átölelő naplót s egy esszéfüzért. A jellegükben, műfajukban változatos írásokat – a gyűjtemény alcíme (*Publicisztikai írások az életről és az irodalomról*) szerint – az irodalom és az élet köti össze.
Kötve, 172 old., 12,6x20 cm
egyezményes ára: 85 Sk

Kiss József
Irodalom – társadalmi-politikai erőtérben
Nap Kiadó

A szerző tavaly megjelent történelmi, kapcsolattörténeti kötete ikerkönyveként most a szlovákiai magyar irodalmat és a kisebbségi irodalmi életet vizsgálja, egyúttal feltárja az irodalmi hagyományápolás hatás- és utótörténetét is.
Fűzve, 120 old., 15x21 cm
bolti ár: 130 Sk **kedvezménnyel: 110 Sk**

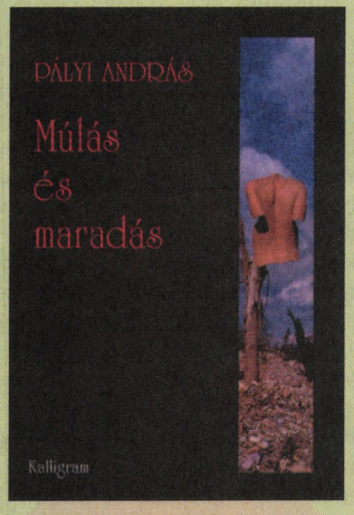

Pályi András
Múlás és maradás
Kalligram

A szerzőnek az *Élet és Irodalom* hasábjain folytatásokban megjelent „rádiónapló"-ja egyéni módon elegyíti a recenzió, a közéleti publicisztika és a személyes benyomások műfaji jegyeit. A közel száz miniatűr szellemi izgalmat és élvezetes olvasmányt ígér. Névmutatóval.
Fűzve, 312 old., 12,3x18,3 cm
bolti ár: 220 Sk **kedvezménnyel: 198 Sk**

Ércnél maradóbb...

A *Gymnasiologia* című kötet Zeman László dolgozatait gyűjti egybe a „keleti végek" iskolatörténetére vonatkoztatva. Maga a kötetcím Johannes Rezik ismert oktatástörténeti művére utal. A szerző élményszerűen idézi fel az eperjesi evangélikus kollégiumot, amely szellemiségének sajátos jellemzője volt az etnikai és vallási tolerancia, s az, hogy főképpen a három együtt élő nemzetiség (a magyar, a német, a szlovák) fiai nevelkedtek benne, de kötődtek hozzá a rutének, sőt a délszlávok is. Mindez Zeman feldolgozásában nem mint elvont történeti tények és események egymásutánja jelenik meg, hanem bizonyos gyújtópontok, más művek tárgyalása révén.

A *Gymnasiologia* című bevezető tanulmányban Zeman a legendás Gömöry Jánosnak, a kollégium krónikásának, 1903-tól 1926-ig (formálisan 1928-ig) a főgimnázium tudós-tanárának és igazgatójának *Eperjes és az evangélikus kollégium története* című művét „ismerteti". Gömöry mint történész dolgozta fel a kollégium történetét, a város történetével egybevonva, tömör változatban még 1933-ban. A Gömöryre vonatkozó mottó a kötet első oldalán Auszterlitz Tivadar ismertetéséből származik, amely az *Új Világ* (1931, 42, 1–3.) című eperjesi hetilapban jelent meg. Auszterlitz, az Eperjesről Kassára távozó volt igazgatót, Gömöryt búcsúztató beszédében így méltatja: „Tanítómesterem és papom! Tanítómesterem, bár soha tanítványa nem voltam. Papom, bár más hitben születtem", ahogy arra könyvünk szerzője már korábban rámutatott a *Polis kalendáriumában.* A meglévő kollégiumtörténetek közül a Gömöry-féle feldolgozást mondja Zeman László a legösszefogottabbnak (vö. 116.), abban a formában, amelyben a *Szlovenszkói városképek* (Bratislava–Pozsony, Tátra Kiadó, 1938) egyik fejezeteként szerepel. A kötetet nemrégen újból, változatlan szöveggel jelentette meg a Minerva Kiadó (1999). Ebben a kiadásban is benne maradtak azonban a tévesztő sajtóhibák, és magának Gömörynek is a tévedése Weber János városbíró feleségét illetően (az eredeti szöveget meghagyva jegyzetben lett volna szükséges utalni erre). Ismertetését Zeman tollából lásd a *Fórum Társadalomtudományi Szemle* II. évf., 2001. 1. számában, 177–181.

Zeman megfogalmazásában Gömöry egy „letűnt világ" értékeire hívja fel a figyelmünket, egy városra és egy iskolára, amelyek örökségét kívánta ránk hagyományozni (vö. 25.). Zeman Gömöry nyomán taglalja, hogy az ún. „eperjesi filozófiai iskola" alapítói Bayer János és Czabán Izsák voltak. Joannes Bayer még wittenbergi teológiai és filozófiai tanulmányai befejezése után, az egyetem filozófiai karának oktatójaként ismerkedik meg Czabán Izsákkal. Később, amikor Bayer Eperjesen rektor lett (1662-ben), része volt abban, hogy a konrektori tisztséget Czabánra bízzák. Az egyébként szlovák származású Izak Caban (Czabán, Czabány, Zaban, Isaacus Zabanius) legjelentősebb műve, az *Existencia atomorum* Wittenbergben jelent meg 1667-ben. Zeman rámutat: „A Bacont és Comeniust követő Bayerral és az atomok reális, fizikai létének tételét hirdető Czabánnal kapcsolatban Gömöry kiemeli, hogy »a két kiváló tudósnak a maga idejében nálunk páratlanul álló állásfoglalása olyan tudományos kérdésekben, amelyek külföldön is még teljesen újszerűek voltak – bizonyítja a kollégium szabad szellemét« [...]. Épp ily nemű jellegével e filozófiai iskola a történelmi Magyarországon a szó legszorosabb értelmében páratlan." (16.; vö. még 116.)

Gömöry János alakjának és munkásságának bemutatásáról az iskola elődjeként számon tartott „régi városi iskola" úgyszintén országos hírű rektorának, Gyalui Zsigmondnak a személyére tér át a feldolgozás, a Comenius Egyetem volt klasszika-filológia tanszékvezető professzorának, Miroslav Okálnak a 'Gyalui Torda Zsigmond élete és műve' című tanulmányát ismertetve és kiegészítve. Gyaluiról a múltban maga Gömöry is írt, s elfelejtett humanista szerzőnek nevezte; Okál a humanizmus legjelentősebb képviselőjének tüntette fel, annak Janus Pannonius és Zsámboki közötti szakaszában.

Az összefüggéseknek ilyen tágabb vázolásából fény derül arra, hogy a Zeman-kötet milyen történelmi és művelődéstörténeti kontextusba van beágyazva. Ezt jelenítik meg háttérként a kollégium főgimnáziuma további, immár 20. századi tanárainak portréi (Ludmann Ottó, Wallentínyi Samu, Schöpflin Géza). A főgimnázium mellett szerveződött az eperjesi magyar cserkészcsapat, nyomban az első világháború után. Ennek tagja volt Maléter Pál is. A nevével feltüntetett fejezet Bornemisza István legutóbbi kötetében (ismertetését lásd a Könyjelző 2003/3. számában) a közölt fényképekkel és a cserkészcsapat tagjainak megemlítésével tartalmas hozzájárulás szerzőnknek az itt bemutatott könyvbe belefoglalt összeállításához, amelynek címadásában az „élményszerű" explicit.

A *Könyvekről toldalékkal* című fejezet egyrészt kitekintés a holocaust irodalmára, másrészt a kollégium zsidó származású tanárainak (hittantanároknak), érettségizettjeinek és diákjainak sorsára. Hogy nemcsak a regionális körülhatárolás határozza meg a szerző vizsgálati körét, az kitűnhet mind Sas Andornak, a pozsonyi magyar tanszék egykori vezetőjének, mind a dunaszerdahelyi zsidóság sorsát nyomon követő Engel Alfréd könyvének az ismertetéséből.

A szerző a mű összeállításában, megírásában alapvetően támaszkodott az *Új Világ* című eperjesi hetilapra (1919–1940). S amit rá vonatkozólag közöl, a lapnak tulajdonképpen első sajtótörténeti jellemzése, s mintegy felhívás bibliográfiájának „lényege szerinti" feldolgozására, s közölt anyagának beépülésére (a cseh/szlovákiai magyar sajtó- és irodalom-, sőt művelődéstörténetbe.)

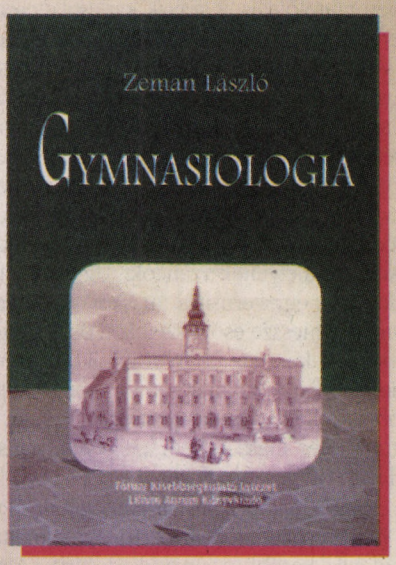

Zeman László
Gymnasiologia
Fórum Kisebbségkutató Intézet, Lilium Aurum
Fűzve, 183 old. + 15 oldal képmelléklet, 14,5x20,7 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 139 Sk

A kötet bepillantást enged – s ezt a rendkívül gazdag jegyzetanyag és bibliográfia megtámogatja – a város, a régió és Közép-Kelet-Európa kultúrtörténetébe. A kollégium jelentősége nyilatkozik meg abban, hogy szellemi hagyatékának feltárása, számbavétele Phare-programként van vezetve (Az eperjesi kollégium az európai gondolkodás fejlődésének összefüggéseiben). A többi, eddig megjelent szlovák nyelvű kiadvány mellett e munka egyik első eredményeként jelent meg a *Filozófia I.* kötet, amelynek egyik kitüntetett címzettje Mészáros András professzor is. Mészáros ugyanis már 1967-ben feldolgozta az eperjesi filozófiai iskola magyar nyelvű műveit, természetesen az akkor még csak latin nyelven létező Greguss-féle *Compendium Aestheticae*t is. Újabban a nemrég megjelent *A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona* (Pozsony, Kalligram, 2003) című műve nyújt e vonatkozásban kellő tájékozódást.

Zeman könyvének épp az volt a célja, hogy megfelelő betekintést biztosítson és kitekintést tegyen lehetővé az egykor „háromnyelvű város" és kollégiumának létére és európai szintű összefüggéseire. Ennek a célkitűzésnek nyilvánvalóan eleget is tesz, mégpedig az egyes fejezetekben más-más aránnyal kapcsolva be az élményszerűt, s nem kevésbé a mindmáig ható s a mai részvétel tényezőit.

Simon Szabolcs

KÖNYVRŐL KÖNYVRE

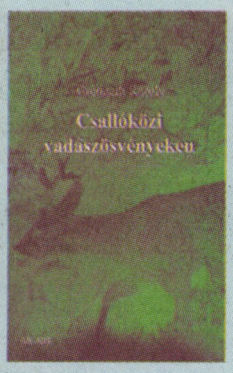

Grellneth Károly
Csallóközi vadászösvényeken
AB-ART

A könyvben a szerző a vadászélményeit írja le, de a fegyverhasználatról is sok tanulságosat mond. Sok szép fénykép van benne a kolozsnémai és a füssi körvadászatokról, az egyiken vendégvadászként magam is részt vettem. Erről a könyvben fénykép is tanúskodik. A szerző által említett személyek közül ismertem Pista bácsit, a vadásztársaság elnökét és Vincét, a vadgazdát is. Számomra a vadászatok ideje már elmúlt, de a szép emlékek és élmények megmaradnak.

Tóth Lajos

Závodszky Géza
Magyar mondák. Magyar történetek
Lilium Aurum

Örömmel ajánlom kedves olvasótársaim figyelmébe ezt a gyönyörű könyvet: gondolom, egy magyarnak sosem elég a magyarok történeteiből. Többek közt megtudhatjuk belőle, hogyan került Isten kardja Attilához, olvashatunk a fehér ló mondájáról, László hercegről és az elrabolt magyar leányról. A történetek érdekesek, lebilincselők, s már előre örülök a könyv folytatásának.

Lévai Irén

Kovács László – Görföl Jenő
Középkori templomok a Csallóközben
Nap Kiadó

A szerzők 18 csallóközi templomot mutatnak be, részletezve a középkori templomépítészet jellegzetességeit, sok színes, művészi fénykép kíséretében. Figyelmük kiterjed a Csallóköz földrajzi és történelmi leírására is. Hiányolom viszont a könyv végén a települések szlovák megnevezését – egy útikönyvtől ez igazán elvárható.

Bán Edit

Varjú Katalin
„Péntek délig nyitva van az ég!"
Lilium Aurum

Nagyon tetszett a könyv, végig érdeklődéssel olvastam. Királyhelmecen sok roma él (már nem beszélik a nyelvüket), közelebbről is ismerem őket, de a könyvet elsősorban azért olvastam el, hogy megértsem a szokásaikat és a viselkedésüket. A romák magatartása olyan, amilyennek azt a szerző leírja.

Smutko Mária

Bödők Zsigmond
Magyar Talentum
Nap Kiadó

Az eddig bemutatott könyvek közül nekem a Magyar feltalálók... sorozat a kedvencem. Ezekből a kötetekből megtudhatjuk, hogy ez a kis magyar nemzet itt, Európa szívében a tudományok minden ágában jeles személyeket adott a világnak. Rájuk okkal lehetünk büszkék, és példaképül állíthatjuk őket gyermekeink elé. Gratulálok a szerzőnek, és várom a sorozat további köteteit.

Pócsik Antal

Könyvjelző, Námestie SNP 30, 814 64 Bratislava 1

A bemutatott könyvek a megjelölt kedvezményes árakon megrendelhetők.
1000 Sk feletti megrendelés esetén nem számítunk fel postaköltséget (65 Sk).
Könyvtárak és iskolák, figyelem! 1000 Sk feletti megrendelés esetén 25% kedvezményt biztosítunk.

Szerző(k) és cím(ek):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A megrendelő neve:

.....

Lakhely, utcanév, ház- és irányítószám:

.....

.....

.....

Postacímünk:
Vydavateľstvo Kalligram, s. r. o.
Staromestská 6/D P. O. Box 223
810 00 Bratislava 1
Tel./Fax: 00421-2-544 15 028
e-mail: distribucia@kalligram.sk

Filozopterek a klónpiacon – 7.

A könyvek kapcsán gyakran szóba kerül a birtoklási vágy. Mármint hogy a potenciális olvasók némelyike rendkívüli késztetést érez vágya titokzatos tárgyának birtoklására.

Olvasásra, ugye, soha nincs annyi idő (sőt, néha még kedv se), mint amennyit az értelmiségi ambíciók előirányoznak, az ember tehát spájzol, és hajlamos abban az álomban ringatni magát, hogy ami a polcain sorakozik, az valamiképp már szellemi értelemben is a tulajdona.

Ráadásul miután a rózsaszín intellektuális félálmot szerencsésen összemosta igencsak foghíjas olvasottságának lehangoló valóságával, rögvest szeretne valami rendet is látni a méltó küzdelem nélkül annektált fiktív tulajdonban. Ennek egyik jele például, hogy előnyben részesíti a könyvsorozatokat. Azok ugyanis egy értékközpontú előválogatás ígéretét hordozzák, és már puszta létükkel is valamiféle rendszert teremtenek. Kronológiait, tematikait, vizuálisat. Olyan elvágólag sorakoznak a polcokon, mint egy überolvasó logikai tudatában.

No de ez lenne a cél, ez a szélsőségesen lineáris gondolkodásmódot sejtető pedantéria? Nem a szellemi birtokhatárok önkényes kiterjesztése-e az is, amikor pusztán tartalmi kivonatként él a tudatunkban egy-egy szépirodalmi alkotás? És egyáltalán: birtokolhat-e, maradéktalanul magáévá tehet-e az ember egy eleven szellemi alkotást? Hiszen az a közzététele után még az alkotójának a kompetenciája alól is végleg kicsúszik. Különböző világnézetek, értékrendek és értelmezések, olvasói habitusok és olvasási stratégiák, hangulatok és ízlések, borszeszlángként ellobbanó és a modort mindig a korszerűség ismérveként tételező irodalmi divatok kereszttüzébe kerül. Mi több, ha igazán életképes, egy-egy újraolvasás során is mindig más arcát mutatja. Vagyis nemcsak hogy valamelyest mindenki számára mást jelent, más tapasztalatokat, más típusú élményt indukál, hanem egyugyanazon olvasó érzékeiben is minden alkalommal másként csapódik le.

A jó könyv kaleidoszkóp. Akárhogy forgatja az ember, mindig lát benne valami megragadót. Nem készteti arra, hogy valamely nagy igazságnál véglegesen leragadjon. Csak azért ragadja meg, hogy ide-oda cibálja az eszmék és a látszólagos evidenciák zavarosában. A részleteiben jól elrendezett káoszt mutatja fel.

A betűfalástól tehát nem leszünk bölcsebbek, a klasszikus értelemben még műveltebbek sem. A mennyiség érzékeinket, de még nyelvérzékünket sem feltétlenül cizellálja. Még egy jó könyv is csak azt képes észleltetni velünk, ami különben is tudatunk mélyén lappang. Igaz, egy átlagos értelmiséginél például majdnem minden ott lappang. Kérdés, képes-e rugalmas egésszé, azaz érzékletes világképpé összerendezni az olvasás révén szerzett tapasztalatokat. Képes-e a világot a jó könyvek összetettségének szintjén elképzelni. Bírja-e a felülnézet képességét, vagy leragad a részletek, a puszta tények vaslogikájú vulgarizmusánál. Egyszóval a képességek játsszák a legfontosabb szerepet, ámde végső soron azért mégis minden azon múlik: hajlandó-e. Hajlandó-e elfogadni, világszemléletébe beépíteni a létezés mérhetetlen sokrétűségét és a jelenségek emberi léptékben sokszor szervezetlenségnek tűnő pluralitását. Persze, könnyen meglehet, hogy a hajlandóság is képesség kérdése.

Ennek az utóbbi képességnek a csiszolgatásában jelentékeny szerepet játszhat egy-egy jó könyv. Hogy bárminemű birtoklásban is szerepet játszana, arról nem tudok.

Hizsnyai Zoltán

Nyerteseink

Múlt havi számunk kérdésének helyes megfejtése: Csicsay Alajos: Hajnali álom.

A szerencsés 12 nyertes: **Bathó János**, Komárom – Vámbéry Antológia 2003 (Lilium Aurum); **Berek Géza**, Nagyölved – Németh Zoltán vírusszövegei... (AB-ART); **Csepregi Gizella**, Keménd – Varjú Katalin: „Péntek délig nyitva van az ég!" (Lilium Aurum); **Dobai Erika**, Kisújfalu – Tolnai Kálmán: Falusi disznóvágás (Kalligram); **Dosek Ildikó**, Zseliz – Vajkai Miklós: Tökéletes boldogság (Nap Kiadó); **Gáspár Krisztina**, Ipolyság – Gyűgyi László: Híd partok és szívek közt (Lilium Aurum); **Hanula Imre**, Zseliz – Kozsár Zsuzsanna: Meseirodalmunk fája (AB-ART); **Lackó Edit** – Kele, František, Fekete László: Jég és föld között (Nap Kiadó); **Nyustyin Julianna**, Zseliz – Csicsay Alajos: Királyok, fejedelmek, kormányzók (Lilium Aurum); **Pál Ilona**, Párkány – Kiss József: Irodalom – társadalmi-politikai erőtérben (Nap Kiadó); **Urbán Katalin**, Zseliz – Csallóköz–Partium szépirodalmi antológia (Lilium Aurum); **Wirth Jenő**, Léva – Somorjai disputa (Lilium Aurum).

A Könyvről könyvre e havi szerzőinek az általuk megnevezett kiadványt küldjük: **Bán Edit**nek: Középkori freskók Gömörben (Méry Ratio), **Lévai Irén**nek: A magyarok története (Lilium Aurum), **Pócsik Antal**nak: Magyar feltalálók a nyomdászat történetében (Nap Kiadó), **Smutko Mária**nak: Nobel-díjas magyarok (Nap Kiadó); **Tóth Lajos**nak: Őszi szarvasbőgések, tavaszi szalonkázások (Gyurcsó István Alapítvány Könyvek).

Mindenkinek gratulálunk, jó olvasást kívánva! Továbbra is várjuk sikerlistáikat, javaslataikat, ötleteiket.

Folytatjuk **Könyvről könyvre** című versenyünket is: Ha szeret olvasni, s van véleménye az olvasott műről, most könnyen gyarapíthatja házi könyvtára állományát pusztán azáltal, hogy másokkal is megosztja véleményét. Beszámol az elolvasott könyvről, és másik könyvre tesz szert. Elég, ha megírja, miről szól a könyv s miért tetszett, írását a Könyvjelzőben legközelebb viszontláthatja, s jutalmul könyvet választhat. Címünk változatlan.

KÖNYVJELZŐ

Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete

Megjelenik havonta egyszer

Készül a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával

Szerkeszti: Csanda Gábor

Levélcím: Könyvjelző, Námestie SNP 30, 814 64 Bratislava 1

E-mail cím: konyvjelzo@poetic.com

E számunk szerzői:

Barak László (1953) Forbáth-díjas költő, újságíró (Dunaszerdahely),

Benyovszky Krisztián (1975) Madách-díjas irodalomtörténész (Érsekújvár),

Cselényi László (1938) József Attila-díjas költő, műfordító (Pozsony),

Gecse Annabella (1972) néprajzkutató (Baraca),

Hajtman Béla (1966) író (Baracska),

Hizsnyai Zoltán (1959) József Attila-díjas költő (Pozsony),

Kozsár Zsuzsanna (1970) író, szakíró (Kassa),

Motesiky Árpád (1941) vadászíró, szakíró (Verebély),

Simon Szabolcs (1964) nyelvész (Dunaszerdahely),

Tallósi Béla (1958) író, újságíró (Pozsony)

A Könyvjelző legközelebb március 18-án, csütörtökön jelenik meg.